



Pedagogická  
fakulta  
Faculty  
of Education

Jihočeská univerzita  
v Českých Budějovicích  
University of South Bohemia  
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

# Výchovné strategie matek v doplněných rodinách

Vypracoval: Bc. Petra Topinková, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. Zdeňka Bajgarová, Ph.D.

České Budějovice 2019

## **Prohlášení**

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Výchovné strategie matek v doplněných rodinách“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V ..... dne .....

Podpis .....

### **Poděkování**

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Zdeňce Bajgarové, Ph.D. za její profesionální a vstřícný přístup. Za její čas, který strávila nad vedením této práce, a za přínosné připomínky a rady k dané problematice.

Děkuji také všem svým respondentkám, které se zúčastnily mého výzkumu, a tím umožnily vznik této práce.

Nemalé díky patří i mé rodině a blízkým, kteří mne velmi podporovali v psaní.

## **Abstrakt**

Bakalářská práce se zabývá problematikou doplněných rodin z pohledu matek. Cílem práce je proniknout do problematiky doplněných rodin, jak rodina funguje, jaké změny nastanou sloučením dvou původních rodin, jaké výchovné strategie jsou používány a jaké emoce matky v nových rodinách prožívají. Práce se skládá ze dvou částí. Teoretická část je zaměřená na vymezení pojmů rodiny, rozpadu rodiny a doplněné rodiny. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum, který byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěti respondentkami z doplněných rodin. Pomocí této metody bylo zjištěno, jakým způsobem doplněná rodina funguje, jaké změny nastaly, jak probíhá výchova, a to vše z pohledu matky.

**Klíčová slova:** doplněná rodina, rodina, rozpad rodiny, výchovné strategie

## **Abstract**

This bachelor's thesis is focused on the stepfamilies from the mothers's perspective. The aim of this work is to provide insight on the stepfamilies issue, how a family works, which changes brings the merger of two original families, which maternal child-rearing practises are used and which emotions are mothers feeling. This work includes two parts. Theoretical part deals with topics like a family, a marital break-up and a stepfamily. Practical part incorporates qualitative research which was accomplished by semistructured interviews with five respondents who are part of stepfamilies. With help of this method was turned out how stepfamilies work, which changes happened, how is the raising going on and all this out of the mothers's perspective.

**Key Words:** stepfamilies, blended families, family, marital break-up, maternal child-rearing practices

## Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část .....	9
1 Rodina.....	9
1.1 Co je rodina .....	9
1.2 Funkce rodiny.....	9
1.3 Typy rodin .....	10
1.3.1 Podle funkčnosti .....	10
1.3.2 Podle problémů .....	11
1.4 Socializace v rodinném prostředí .....	12
1.5 Rodinné výchovné styly .....	12
1.6 Rodina a děti .....	14
1.6.1 Rodina a děti předškolního věku .....	14
1.6.2 Rodina a děti školního věku.....	14
1.6.3 Rodina a dospívající dítě.....	15
1.7 Proměny současné rodiny .....	15
2 Rozpad rodiny.....	17
2.1 Fáze rozpadu rodiny .....	17
2.2 Rozvod a změna rodinné situace.....	17
2.3 Statistika rozvodovosti .....	18
2.4 Důsledky rozvodu .....	19
2.5 Reakce dětí na rozvod .....	20
2.5.1 Chování.....	20
2.5.2 Emoce .....	20
2.6 Syndrom zavrženého rodiče .....	21
3 Doplněná rodina.....	22
3.1 Co je doplněná rodina .....	22
3.2 Vznik doplněné rodiny a narušení vztahů .....	22
3.3 Výzvy nové rodiny .....	23
3.4 Pozice partnerů v nové rodině.....	23
3.5 Stadia vývoje doplněné rodiny .....	24
3.6 Rituály v nové rodině .....	25
3.7 Konflikty v nové rodině .....	25
Praktická část .....	26

4	Metodologie výzkumu .....	26
4.1	Výzkumný cíl .....	26
4.1.1	Výzkumné otázky .....	26
4.2	Kvalitativní výzkum.....	26
4.3	Případová studie .....	26
4.4	Výběr respondentů .....	27
4.5	Metody získávání dat v kvalitativním výzkumu .....	28
4.6	Zpracování dat.....	29
4.6.1	Kódování dat.....	29
4.6.2	Otevřené kódování .....	29
4.6.3	Technika vyložení karet.....	29
4.7	Etika výzkumu .....	30
5	Výsledky výzkumu .....	31
	Kazuistiky .....	31
5.1	Anna .....	31
5.2	Bela .....	33
5.3	Cecílie .....	35
5.4	Dita.....	37
5.5	Eva.....	38
6	Technika vyložení karet.....	40
6.1	Kategorie č. 1 – Moc a výchova.....	40
6.2	Kategorie č. 2 – Konflikt.....	43
6.3	Kategorie č. 3 – Komunikace.....	44
6.4	Kategorie č. 4 - vztah mezi sourozenci .....	45
6.5	Kategorie č. 5 – Společný čas .....	47
6.6	Kategorie č. 6 – Emoce a opora .....	48
7	Diskuze .....	51
8	Závěr .....	54
	Seznam použité literatury .....	56
	Přílohy.....	59
	Příloha č. 1 .....	59
	Příloha č. 2 .....	61

## Úvod

Dnešní společnost přináší mnohem více rozvodů, než tomu bylo v minulosti. Díky rozpadu rodin vznikají častěji nové (spojené, doplněné) rodiny. Jakmile se spojí rodiny, které mají každá svou historii, systém a pravidla, musí se nějakým způsobem naučit spolu vycházet a spojit rozličný způsob fungování. Doplněné rodiny hrají roli v mnoha výzkumech a jsou tématem výzkumů zejména v zahraničí. Nicméně po exploraci výzkumů jsem došla k závěru, že jsou málo zaměřeny, jak tuto náročnou situaci zvládá právě matka.

Matka je ústřední postavou v rodině. Zajišťuje chod domácnosti, pečuje o členy rodiny a zajišťuje „teplo domova“. Díky ní se ostatní mohou cítit doma. Když se k matce a jejím dětem přidá nový partner s dětmi, je to ze začátku pro všechny šok, který musí zpracovat, a najít způsob, jak skloubit společné fungování.

Práce obsahuje dvě části – teoretickou a praktickou část. Teoretická část přináší informativní rámec ohledně rodiny – definice rodiny, jaké má rodina funkce, jak se dělí a jaké změny nastaly v rodinách. Další kapitolou je rozpad rodiny a jeho fáze, jak se změní rodinná situace vlivem rozvodu, vliv rozpadu/rozvodu na dítě a jak dítě může reagovat na ztrátu původní rodiny a statistika rozvodovosti v České republice. Poslední kapitola teoretické části se zabývá právě zkoumaným tématem ohledně doplněné rodiny. V úvodu kapitoly je pojem definován, zabývá se fázemi vývoje, jaké konflikty mohou nastat a v neposlední řadě, jakým výzvám doplněné rodiny mohou čelit.

Praktická část začíná kapitolou metodologie, kde je popsán zvolený kvalitativní výzkum, jakým způsobem se získávají respondenti a jaké jsou zvolené základní kategorie po analýze pomocí techniky kódování. K získání dat byly zvoleny polostrukturované rozhovory s pěti respondentkami, které jsou matkami v doplněných rodinách. Rodiny jsou představeny pomocí vícečetné případové studie. Následně probíhá interpretace na základě techniky vyložení karet, která je nadstavbou otevřenému kódování.

Cílem této bakalářské práce je pomocí teoretické části informovat o problematice doplněných rodin a pomocí praktické části dát vhled do každodenní praxe, jak to v rodinách skutečně funguje, jakým způsobem to vnímají právě matky a jak funguje výchova. Matky bývají v jiných výzkumech často opomíjené a výzkumy se zaměřují na jiné aspekty této problematiky. Dalším cílem je odpovědět na výzkumné otázky pomocí kvalitativního výzkumu.



# **Teoretická část**

## **1 Rodina**

První úvodní kapitolu o rodině bych ráda zahájila definicí, co je to rodina a jak ji vnímají někteří autoři. Dále se budu zabývat funkcí rodiny, a jaké existují typy rodin, zejména pak problémové, které často vedou k rozvodu či separaci. Děti v rodině velmi ovlivňuje výchova a výchovné styly, kterých se v této kapitole také dotknu, a poté se budu zabývat vztahem mezi rodinou a dětmi v různém věkovém období. Na závěr připojuji podkapitolu o proměnách současné rodiny, které často vedou k již zmiňovaným rozvodům.

### ***1.1 Co je rodina***

Nakonečný (2009, s. 425) definuje rodinu jako: *„Společenská instituce tvořící důležitý stavební kámen lidské společnosti, neboť má řadu významných společenských funkcí, kromě jiných se v ní uskutečňuje primární socializace dítěte.“* Matějček (1994) se shoduje s tím, že rodina je společenská instituce a dodává, že vznikla z přirozeného pudu množit se. Helus (2007, s. 135) přidává poznámku, že rodina je *„základním životním prostředím dítěte. Nejen, že dítě obklopuje, ale také se do něho promítá.“* Pokračuje myšlenkou, že dítě je produktem rodiny.

### ***1.2 Funkce rodiny***

Mezi základní funkce rodiny patří uspokojování základních potřeb dítěte (jídlo, pití, pohodlí, bezpečí, láska, potřebné stimuly). Když se dítěti naplňují tyto potřeby, může vroucně prožívat prostředí domova a být zde spokojené. Dítě zde má také možnost zažívat pocit náleženosti do nějaké skupiny, kde ho přijímají, a být součástí mezilidských vztahů. Rodina učí dítě, jak se chovat k ostatním lidem, věcem, zvířatům. Také je prostorem, kde se může seberealizovat. Dítě se identifikuje s pohlavní rolí (chlapec, dívka). Je místem vzorů a příkladů, které si dítě bere do dospělosti a inspiruje se. Zprostředkovává vztahy s okolním světem. A mimo jiné slouží jako útočiště, místo, kde se mohou děti bezpečně vypovídat, přijít si pro radu a pomoc (Helus, 2007). Je velmi důležité, jak dítě samotné vnímá rodinu a co pro něj znamená. Rodina by měla být prostředím pro dítě s možností vyvíjet se jak po duševní, tak charakterové stránce ve zdravou osobnost, která je pro společnost užitečná (Matějček, 1994).

Ze širšího hlediska má rodina několik dalších funkcí. Rodina je součástí společnosti a v ní také plní své funkce. Všechny spolu souvisejí, podmiňují a doplňují se. Reichel (2008) ve své knize popisuje zejména tyto funkce:

**Sociálně reprodukční** – rodina předává svým potomkům svou společenskou pozici – to způsobuje reprodukci sociální nerovnosti.

**Kulturně reprodukční** – rodina seznamuje své členy s hodnotami, normami, kulturou společnosti, idejemi, jazykem, vírou. Díky této funkci je zabezpečena kulturní kontinuita společnosti.

**Biologicko-reprodukční** – zabezpečuje reprodukci společnosti.

**Ekonomická** – rodina hmotně zabezpečuje své členy a uspokojuje jejich materiální potřeby.

**Terapeuticko-pečovatelská** – zabezpečuje svým členům jejich emocionální potřeby – lásku, bezpečí, jistotu.

**Výchovně-vzdělávací** – připravuje své členy do života. Pomáhá začleňovat je do společnosti.

**Obranná** – tato funkce je v dnešní době přenechána zejména institucím. V dnešní společnosti funguje ve smyslu symbolickém – podpora, zastání.

### ***1.3 Typy rodin***

Existuje několik typologií rodin. Já si vybrala dvě, které jsou uvedené v knize Zdeňka Heluse (2007). Zaměřuje se na dělení rodin, a to pak zejména dle funkčnosti a dle typu problémů.

#### **1.3.1 Podle funkčnosti**

Některé rodiny plní své funkce bez sebemenších problémů. Jiné nemají takové štěstí. Helus (2007) ve své knize nabízí rozdělení rodin podle toho, jak naplňují svou funkci.

- **rodina stabilizovaná** – rodiny, které bez problému zajišťují svým dětem veškeré potřeby
- **rodina funkční s přechodnými problémy** – ač přijdou problémy, rodina je dokáže vyřešit a děti se mohou dále pozitivně rozvíjet

- **problémová rodina** – problémy v rodině zamezují plnění funkcí, čelí krizi, zároveň hledají pomoc; častým řešením je rozchod
- **dysfunkční rodina** – některé funkce jsou naprosto narušeny a vývoj dětí je vážně ohrožen; je potřeba zásahu vnějších institucí
- **afunkční rodina** – rodina neplní svou úlohu vůči dítěti a tím je dítě vážně ohroženo; náprava již nemá naději a řešení se hledá mimo rodinu

### 1.3.2 Podle problémů

Problémové rodiny jsou jedny z nejčastějších typů. Helus (2007) navrhuje další dělení těchto rodin a dává přehled o tom, co takové rodiny obnáší. Ráda bych je velmi stručně popsala, neboť se v nich vyskytují základní výchovné strategie.

- **nezralá rodina** – někteří lidé jsou nezkušení a nepříliš zralí, aby zvládali komplikace výchovy, to se samozřejmě podepíše i na vývoji dítěte
- **přetížená rodina** – rodina může být přetížena různými okolnostmi; např.: časté konflikty, nepříznivá ekonomická situace, narození dalšího dítěte, starosti a nemoci v rodině apod.
- **ambiciózní rodina** – základní prioritou rodičů je kariéra, úspěch ve studiu, sportu a tomu také přizpůsobují veškeré dění v rodině
- **perfekcionistická rodina** – děti by měly podávat nejlepší výkony a výsledky, musí být lepší, než druzí; dítě se tím permanentně dostává do zátěže
- **autoritářská rodina** – dítěti je omezeno spontánní chování, musí dodržovat množství příkazů a zákazů
- **rozmazlující rodina** – dítě neneso za nic odpovědnost, ve všem se mu vyhoví
- **rodina nadměrně liberální** – dítě nemá dostatek řádu a hranic, má příliš volnosti, se kterou neví, co si má počít, a tak ji může zneužívat k negativním činnostem
- **odkládající rodina** – často jsou to rodiny zatížené prací či jinými povinnostmi a dítě odkládají, ke komu jen mohou; dítě si pak nevytváří pevnou představu o domovu a neví, kde má své místo
- **disociovaná rodina** – velká narušenost vztahů mezi členy rodiny či vztahů k okolí

## ***1.4 Socializace v rodinném prostředí***

Rodina je místem, kde dochází k primární socializaci. Dítě se poprvé v rodině setkává s lidským kontaktem, společností a kulturou. Učí se vzorcům sociálního chování na základě způsobu chování členů rodiny a jejich postojů k němu. Tento proces ovlivňuje nejen vývoj k sobě samému, ale i k ostatním lidem a k věcem v okolí (Helus, 2007). Stašová a Serbousková (2012) doplňují druhy učení, které dítě využívá k získání důležitých informací a zkušeností. Jedním z nich je **identifikace** – dítě si najde ve svém okolí vzor, upne se k němu a přijímá a zvnitřňuje jeho názory. Dalším druhem učení je **podmiňování** – chování dítěte je zpevňováno reakcemi okolí. Posledním druhem je učení **observační** – čili učení pozorováním druhých.

Druzí lidé, kteří dítě obklopují a s nimiž je dítě v interakci, mu zprostředkovávají realitu. Díky tomu, že se ztotožňuje s druhými, může identifikovat i samo sebe a utvořit si svou vlastní identitu.

Rodina také rozvíjí kompetence dětí, které sama považuje za podstatné. Ty, které vnímá jako nežádoucí, může dokonce až potlačovat. Ke zpevňování požadovaných schopností či dovedností používají rodiče například verbální ocenění, odměny, tresty; tím dávají dítěti možnost se orientovat v tom, co je žádoucí a co naopak (Vágnerová, 2005). Rodiče také ovlivňují způsob trávení volného času svých potomků. Pro jeho aktivní formu (stavebnice či složitější hry a aktivity) je potřeba podpory rodičů (Jasinski, 2015).

## ***1.5 Rodinné výchovné styly***

Výchova v rodině není čistě jednosměrná, ale dítě působí výchovně i na svého rodiče – v rámci interakce, předávání citových podnětů, vzájemnosti. Rodič reaguje na činy dítěte, projevuje (ne)libost, je hrdý, zažívají společné (ne)úspěchy, může být dotčen, uražen, překvapen (Matějček, 1994).

Výchova ovlivňuje utváření osobnosti dítěte. Mezi její hlavní aspekty patří systematickosti, cílenosti a záměrnosti. Zároveň Řezáč (1998) dodává, že velký vliv mají nezáměrné vlivy a souhry různých podmínek prostředí. S tím souhlasí Gillernová (2005) a připojuje, že způsob výchovy je součástí životního stylu rodiny. Jaký způsob výchovy rodiče používají, lze zjistit v klíčových interakcích mezi dospělými a dětmi. Manniová (2007) se ve svém článku zmiňuje, že význam rodinné výchovy vyplývá z množství času, které dítě stráví v rodině a z intenzity citových vazeb.

V první polovině 20. století přišel K. Lewin se čtyřmi základními styly výchovy – autokratický, liberální, integrační a demokratický styl. Časem se zjistilo, že pouze takové vymezení nestačí, protože v nich chybí emoční ladění rodičů vůči jejich dětem. Objevily se další teorie a rozdělení, které tento aspekt zohledňují (Gillernová, 2004).

Mezi nejpoužívanější rozdělení patří Model čtyř stylů výchovy – rodiče jsou odmítající či akceptující, a to se promítá do výchovného stylu, který používají. V následující tabulce jsou znázorněné styly se zohledněním emoční náklonnosti. Pod tabulkou jsou uvedené jednotlivé styly s krátkým vysvětlením (Gillernová, 2004).

<b>Rodiče</b>	<b>Odmítající</b>	<b>Akceptující</b>
<b>Vysoká kontrola a nároky</b>	Autoritářský styl	Autoritativně vzájemný styl
<b>Nízké nároky a málo kontroly</b>	Zanedbávající styl	Shovívavý styl

Zdroj: Gillernová, 2004

**Autoritářský styl** – rodiče jsou velmi nároční, ale zároveň nemají zájem o to, co samo dítě chce nebo potřebuje, neberou v potaz jeho reálné možnosti.

**Autoritativně vzájemný styl** – rodiče jsou nároční, ale zároveň laskaví, zajímají se a naplňují potřeby dítěte.

**Zanedbávající** – rodiče nemají žádné nároky na dítě a nezajímají se o něj. Jsou lhostejní a na dítě mohou působit i citově chladně.

**Shovívavý styl** – dítěti nejsou vymezovány hranice. Jsou na něj kladeny malé až žádné nároky, ale rodiče vyjadřují pozitivní emoční ladění a chtějí plnit potřeby a touhy dítěte.

Způsob výchovy velmi silně působí na dítě a ovlivňuje jeho chování, výkon a vztahy v dospělosti, formuje jeho osobnost a budoucnost (toto je samozřejmě jen část toho, co člověka ovlivňuje, existuje více faktorů např.: vzdělání, kultura, práce apod.) (Manniová, 2007). Pro zdravé fungování rodiny je potřeba laskavého stylu s láskyplnou autoritou (Matějček, 2000).

## **1.6 Rodina a děti**

Každé věkové období má svá specifika ve vztahu k rodině. V následujících podkapitolách představím tři základní období – předškolní, školní věk a dospívání.

### **1.6.1 Rodina a děti předškolního věku**

Obvyklým rysem předškolních dětí vůči rodičům je přisuzování omnipotence (tj. přesvědčení o všemocnosti rodičů). Toto přesvědčení slouží jako potvrzení jistoty a bezpečí. Rodiče jsou pro dítě vzorem, se kterým se identifikují a chtějí být ve všem jako oni. Taková identifikace zvyšuje pocit bezpečí, snižuje obavy a zvyšuje sebehodnocení. Dítě se s rodičem identifikuje zejména v rámci hry – tam získává roli dospělého a může si ji vyzkoušet, jedná se tím o přípravu na budoucí život (Vágnerová, 2005).

Většinu času s dítětem tráví matka. Působí v rámci každodenních činností a hraje si s dětmi. Vztah s matkou slouží jako zdroj bezpečí a jistoty, ona ochraňuje a pečuje. Otcové bývají pro děti vzácnější. Většinou s nimi dělají aktivity v rámci volného času, jezdí na výlety nebo hrají hry. Jsou garantem kázně a jsou prostředníky, skrze které dítě získává nové informace a zkušenosti (Vágnerová, 2005).

### **1.6.2 Rodina a děti školního věku**

Rodina pro dítě ve školním věku je stále silnou součástí jeho identity. Stále v ní hledá emoční podporu a jistotu. Rodina školákovi uspokojuje většinu jeho potřeb. Začíná se lépe orientovat v rodinných vztazích a chápat chování ostatních členů rodiny. Velmi důležitým prvkem je vytváření rodinného příběhu a spojení rodiny skrze rodinné rituály, které přispívají ke společné vzájemnosti a jedinečnosti prožívání (Vágnerová, 2005).

Rodiče uspokojují určité potřeby školáka. Jedná se zejména o: potřeba smysluplného učení; emoční opora, potřeba seberealizace (pomocí aktivit a koníčků a také jejich hodnocení, určování cíle), model do budoucnosti (rodiče představují model, se kterým se školák může identifikovat, jak by se rád choval nebo čím by chtěl být).

Matka je stále součástí každodenních činností dítěte a zabezpečuje jeho potřeby. Ochraňuje, je zdrojem bezpečí a jistoty, ale zároveň kontroluje plnění běžných záležitostí. Otec je zdrojem poznatků, které jsou pro dítě velmi důležité. Pomáhá dítěti v samostatnosti, sebehodnocení a nabytí sebedůvěry. Povzbuzuje dítě k novým věcem, pomáhá ovládat emoce, respektovat pravidla (Vágnerová, 2005).

### **1.6.3 Rodina a dospívající dítě**

Postupem času dochází k diferenciaci vztahů mezi dospívajícím a členy rodiny. Dospívající se odpoutává od rodiny, což je základním vývojovým úkolem, který je potřeba zvládnout. Projevuje se zdánlivou negací všeho, ale mezitím se buduje a proměňuje citová vazba k rodičům (Vágnerová, 2005). Podle Jasinského (2015) je velmi důležité se dítěti věnovat od samého začátku, pokud dnešní moderní rodič, pod tíhou pracovních a praktických povinností v domácnosti si nenajde čas rozvíjet potenciál svého dítěte, může se v období dospívání stát, že bude klást takové nároky, které dospívající není schopen unést. To vede k pocitům nedostatečnosti, nelásky a dospívající hledá jiný zdroj opory.

Matka je stále zdrojem sociální opory a snaží se poskytnout i emoční podporu, ale dospívající se snaží uniknout z neustálého opečovávání a hlídání. Pro dospívající chlapce je otec důležitým zdrojem spolehlivosti. Otec by ho měl podpořit v rozvoji mužské role. Kdežto k dospívajícím dcerám mívá otec větší odstup, dostává se díky jejich vývoji do rozpaků. Zároveň otec funguje pro dcery jako model mužské role (Vágnerová, 2005).

### **1.7 Proměny současné rodiny**

Helus (2007) definuje současnou rodinu pěti základními znaky:

- nukleární rodina – jádro tvoří jen málo lidí a ti sdílejí intimní soužití
- manželská rodina – jádro tvoří manželská dvojice a ti mají děti
- dvougenerační rodina – rodina se sestává z rodičů a dětí
- rodina intimně vztahová – je to soukromý prostor, který sdílí manželé/partneři společně se svými dětmi
- privátní individualizace – současná rodina se vymanila z pout tradiční rodiny, má za sebe zodpovědnost, sama za sebe rozhoduje a poradí si bez širšího okolí

Moderní rodina mění styl života, reaguje na změny v dnešní společnosti. Proměny nastávají v rodině, v jejím klimatu, v metodách výchovy a ve výchovných rodinných stylech, zároveň dochází i ke změnám rodinných rolí. Co se ovšem nemění, je to, že rodina by měla být zdravým prostředím, kde najdeme lásku, stimulační podněty a vhodné materiální a duchovní hodnoty (Knotková a Svatoš, 1998). Specifikum moderního života

spočívá podle Chorváta (2009) v tom, že člověk žije v několika odlišných sférách naráz (míní tím např.: pracovní a osobní sféry, apod).

Knotková a Svatoš (1998) navrhuji několik proměnných, které ovlivnily dnešní podobu rodin. Jsou to zejména: rozpolcení vztahů v rodinách s příklonem k matce; redukce vztahů k otci; společenské postavení žen a jejich upřednostňování kariéry na úkor rodiny; redukce sítě rodinných vztahů; konflikty uvnitř rodiny (sociální srovnávání s ostatními rodinami). Chorvát (2009) spíše upozorňuje na to, že rodina se odklonila od rodiny jako instituce k rodině jako vztahu. Rodina se zaměřuje na partnerství jako normu vztahů. Základem manželství (partnerského vztahu) je vzájemná náklonnost a sexuální přitažlivost. Paradoxně tento posun narušil stabilitu rodiny. Dříve měli členové v rodině vůči sobě pevně dané povinnosti a rozpad nebyl jednoduchý. Dnešní forma rodiny je velice křehká a staví na setrvávání náklonnosti rodičů. Díky tomu jsou dnes důvody k rozvodům více triviální, než byly za dob tradičních rodin. Lidé nechtějí zůstat ve svazcích, které nejsou v souladu s jejich vlastními potřebami.

De Singly (1999) přichází s myšlenkou, že moderní rodiny se soustředí nejen na partnerský vztah, ale hlavně na dítě – dítě je v rodině králem. Děti jsou brány jako samostatné osobnosti, a tak jsou také hodnoceny. Jsou na stejné rovině s rodiči a stávají se rovnocennými členy domácnosti. De Singly zmiňuje, že díky velké citové angažovanosti rodičů by se název moderní rodiny měl změnit, a to na vychovávající či citová rodina.



## 2 Rozpad rodiny

Sňatky v dnešní společnosti nezajišťují automaticky ochranu manželského svazku, jak tomu bylo dříve v tradiční společnosti. O rozchodu a tím rozpadu vztahu dnes rozhodují samotní partneři, a ne například smrt, jak tomu bývalo. Dnešní hodnotový systém dává přednost autonomii členům rodiny. To ovšem vede k nestálosti manželského (partnerského) vztahu, což může mít za následek, že pokud žena zůstane sama s dětmi, dostane se do bludného kruhu chudoby. (De Singly, 1999).

Pro dítě je rozpad rodiny psychosociální zátěž. Je to velmi silný zásah do jejich světa, který byl do té doby místem jistoty a bezpečí. Rozpad rodiny ovlivní postoj dítěte ke vztahům, které má k okolí, ale i k sobě samému (Vágnerová, 2005). Některé důsledky nejsou pozorovatelné okamžitě, ale projeví se až později (v období dospívání či dokonce v dospělosti) (Matějček a Dytrych, 1994). Existují určité hranice a vazby, které se při rozpadu rodiny musí změnit, a to má za následek těžkou udržitelnost původních vztahů a kompetencí. Některé kompetence může na sebe převzít dítě a začne nahrazovat chybějícího rodiče (starost o domácnost, o sourozence, finanční příspěvky apod.). Nezřídka vedou takové projevy k psychopatologickému vývoji dítěte (Pivodová a Lacinová, 2016).

### 2.1 Fáze rozpadu rodiny

Matějček a Dytrych (1994) zmiňují teoretické hledisko rozpadu rodiny, které má 3 fáze:

- **manželský (rodinný) nesoulad** – manželé procházejí neshodami a nejsou schopni kompromisů; tato fáze přechází v další fázi
- **manželský (rodinný) rozvrat** – dochází k postižení některé z funkcí rodiny
- **rozvod** – rozvod je formální ukončení manželství

Některé rodiny zůstávají ve fázi rozvratu, kde jsou výrazně narušeny základní rodinné funkce.

### 2.2 Rozvod a změna rodinné situace

Rozvod by měl ukončit problematické soužití manželů a umožnit další životní rozvoj všech zúčastněných. Ne vždy se to podaří a v porozvodovém období nastane období plné frustrace, konfliktů a stresu (Matějček a Dytrych, 1994).

Rozvod je obecně brán jako nepříznivá životní situace, která má vliv na veškeré individuální oblasti v životě člověka. Rozchodem nejsou partneři vyřazeni z partnerského

trhu. Stává se, že vstupují do dalších svazků (sezdaných i nesezdaných) (Hasmanová Marhánková a Kreidl, 2012).

Mezi nejčastější důvody rozvodu patří neshody ohledně volného času, zájmů a financí, mimomanželské poměry obou stran, charakterové vady partnera či jiné patologické chování (Novák, 2012).

Vysoká rozvodovost ovlivňuje dnešní tvář rodiny a její uspořádání. Rodinný život se proměňuje a opouští se jedna společná domácnost a vytváří se nová či se vstupuje do jiné a tím se vytváří nová domácnost. Vše posléze závisí na volbě a ochotě členů tvořit novou rodinu. Jakmile se rodiče rozvedou, jsou děti postaveny před situací, že musí svůj vztah k oběma individuálně pozměnit a přetransformovat. Rodiče již nejsou pár a dějí se velké změny (stěhování, nové rodinné uspořádání, nový partner rodičů).

V dnešní společnosti stále zůstává ideální rodina nukleární, kde je hlavou rodiny otec, který rodinu také živí. Doplněná rodina vznikne ovšem rozpadem právě nukleárních rodin. Podle častých výzkumů, které se provádějí, se zjišťuje, že to, jak děti vnímají příběh kolem rozvodu, není shodné s tím, co prezentují dospělí (Berg, 2003). Význam dítěte v porozvodové situaci je nezpochybnitelně velký. Děti jsou většinou svěřovány do péče matky a velmi často je dítě nuceno, aby se vypořádalo se situací, že do nové rodiny přijde nový partner (Bartošová a Slepíčková, 2009).

### **2.3 Statistika rozvodovosti**

Rozvodovost v České republice dosahuje téměř padesáti procent. Český statistický úřad za rok 2017 udává, že se v ČR uzavřelo 52,6 tisíc sňatků a ten samý rok se rozvedlo 25,8 tisíc manželství. 15,2 tisíce rozvedených párů mělo nezletilé děti. Tento konkrétní rok rozvody zasáhly 23,8 tisíce dětí. Statistiky zachycují pouze sezdané páry, neboť rozchody párů ve volném svazku není možné statisticky zachytit. Od roku 2000 se jedná o druhý nejnižší počet rozvodů. Tento klesající trend kopíruje snižování počtu uzavírání sňatků. Co se týká délky trvání rozváděných manželství, tak nejvíce zastoupené bylo 5-9 let (5,7 tisíc manželství – 22,3 %) a nejméně zastoupené byly manželství, které trvaly 30+ let (2,1 tisíc manželství – 8,2 %) I v ostatních sledovaných letech (2007-2017) byla nejčastěji rozváděna manželství v trvání 5-9 let, nejméně často pak manželství 30+ let.

## 2.4 Důsledky rozvodu

Rozvod ovlivňuje všechny aktéry (tj. rozvádějící se pár, jejich děti) v různých oblastech. Může mít vliv na blahobyt rodiny, míru depresivity zúčastněných, rizikové chování dětí, vzdělanostní šance dětí, jejich životní šance. Rozvod rodičů může způsobit zhoršenou socializaci dítěte díky kombinaci všech vlivů – odchod rodiče, konflikty mezi rodiči během rozvodu a zhoršené ekonomické podmínky po odchodu rodiče. Po odchodu rodiče zůstává druhý rodič, který se musí snažit zabezpečit veškeré potřeby, tudíž má méně času na své děti. Ne vždy to tak musí být a záleží na tom, jak se této nové situaci přizpůsobí rodič sám (Hasmanová Marhánková a Kreidl, 2012). Smithová (2004) dodává, že vliv rozvodu na dítě závisí na vztahu rodičů po rozvodu. Pokud upřednostní potřeby svých dětí nad svými pocity hněvu a beznaděje, přispějí k jejich dobrému duševnímu vývoji.

Bakalář (2006) rozděluje důsledky rozvodu na dítě do několika kategorií:

- **dítě ztratí to, co s druhým rodičem souvisí** – ztratí s tím, co odešel, kontakt, rodič, ač by rád, mu není na blízku, když potřebuje pomoci, ztrácí se výchovné působení
- **vliv na emocionální vývoj** – dítě může být nabádáno k negativním emocím vůči rodiči, který odešel – viz další podkapitola; takový způsob může zamezit sebereflexi; narušení sebedůvěry dítěte – vštěpuje se mu, že ten druhý rodič je špatný, časem se ve škole dozví o dědičnosti a může si to převést na sebe
- **vliv na psychosociální vývoj** – dítě nemá vhodný model k převzetí identity a role (zejména sexuální); dítě má narušený vztah k autoritám; dítě nevidí, jak probíhá každodenní zdravá komunikace mezi lidmi; dítě ztrácí část své identity, kterou měl v druhém rodiči

Matějček a Dytrych (1994) upozorňují, že rozvod má vliv i na školní výkonnost dítěte; bývalí manželé se vzájemně obviňují za horší známky a na dítě je tak vyvíjen větší tlak a dítě se stále horší a tím se bludný kruh uzavírá. Rozvodem se také mnohdy ruší vztahy se širší rodinou partnera (prarodiče, tety, strýcové a další členové). Veškeré stresové situace, kterým je dítě v tomto období vystaveno, mohou vést k poruchám vývoje osobnosti dítěte.

Některé studie zdůrazňují určité pozitivní aspekty rozvodu. Například výzkum Moxnese (in Jensen, 2003) navrhuje, že vztah dítěte a rodiče, se kterým dítě zůstává, se může stát

bližším a lepším. Ukazuje možnost, že pro dítě je více stresové, co rozvodu předchází než rozvod samotný. Pro dnešní moderní rodinu a děti, které v této rodině vyrůstají, se stává rozvod možností vyřešení krizové situace rodičů. Neberou to jako patologickou a nenormální věc, ale jako vyřešení stavu. Rozvod je lepší alternativa, než zůstávání v nefunkčním vztahu (Berg in Jensen, 2003).

## **2.5 Reakce dětí na rozvod**

Problematika dětských reakcí na tak závažný zásah do jejich světa je velmi komplikovaná a zcela individuální. Ráda bych jen nastínila část aspektů, které dítě může vyjadřovat.

### **2.5.1 Chování**

Lhostejnost je jednou ze strategií chování, kterou děti pochytí jako rodinný model řešení situací. Dítě se chová, že se nic nestalo a nedává najevo žádné pocity. To ale neznamená, že se ho to nedotýká. Není dobré podceňovat takové chování. Může totiž skrývat hluboké pocity, zranění, beznaděje a sklíčenosti, které dítě nedokáže nebo nechce vyjádřit.

Děti, které zakoušejí pocity ztráty, mohou mít psychosomatické příznaky – vyrážky, problémy se spánkem, bolesti, problémy s jídlem, úzkosti. Takové strategie pomáhají dětem se vyrovnávat s novou situací. Jiné děti očekávají, že takové ztráty budou zakoušet pravidelně a předjímají špatné důsledky, bojí se riskovat, vyhýbají se vztahům (Smith, 2004). Také se mohou objevit ORL infekce, únavové stavy bez příčiny či u mladších dětí také noční pomočování. Mimo psychosomatické příznaky, se objevují také agresivní chování, neposlušnost a někdy až dokonce kriminální činy. Autorky na základě studie o vlivu rozvodu/rozchodu na školní úspěšnost zmiňují možnost poruch učení. Závěrem studie ukazuje, že rozchod rodičů má zcela jistě vliv na slabší výsledky dítěte ve škole, neboť přípravě do školy věnuje dítě méně času (Berger a Gravillon, 2011).

### **2.5.2 Emoce**

Základní emoce, které jsou společné všem, kdo prožívá jakoukoliv ztrátu, jsou hněv a smutek. Mimo tyto emoce probíhají v dětských duších rozporuplné pocity. Děti mají strach, zlobí se, obviňují se, přidávají se záchvěvy naděje, že se rodiče opět dají dohromady, jsou zoufalé. Dítě může prožívat pocity odlišnosti od jiných, ostatní mají rodinu a ono o ni přišlo, v některých rodinách není dostatek peněz pro pořízení věcí, které mají i ostatní děti, tím vším se může dítě stát terčem dětské bezcitnosti až šikany. Zotavení

přichází v prostředí, kde je možné vyjadřovat i negativní pocity, dítě má šanci dostat se ze ztráty dříve, radovat se z jeho oblíbených činností a znovu růst (Smith, 2004). Bergerová a Gravillonová (2011) přicházejí s myšlenkou, že rozvodem dítě ztrácí část své identity. Rituály a společné chvíle, které mělo s rodiči pohromadě, jsou minulostí. Dítěti se změnila životní podmínky a může vzniknout atmosféra plná obav a napětí – stěhování, opuštění vlastního pokoje, kam se vážou vzpomínky, byl to prostor bezpečí a nyní musí do nového prostředí. Takové události mohou nahánět úzkost.

Rogge (1999) ve své knize přináší obecný čtyřfázový proces zpracovávání rozchodu rodičů. Nejprve dítě nepocítuje žádnou změnu, rodiče rozchod tají, postupně na to začíná přicházet a uvědomovat si vážnost situace. A tím je započata fáze smutku, po ní navazuje fáze zloby a prudkých reakcí. Dítě se upíná na rodiče, bojí se, že odejde i druhý rodič, mohou se objevit i psychosomatické potíže. V předposlední fázi si dítě rodiče, který odešel, idealizuje a vidí pouze dobré vlastnosti, které ovlivňují i jeho vnímání. Nakonec přichází fáze sblížení a dítě je schopno akceptovat rozchod rodičů. Délka procesu vyrovnání se je velmi individuální a je závislá také na postoji a vztahu rodičů.

## ***2.6 Syndrom zavrženého rodiče***

Po rozvodu se svěruje kolem 90 % dětí matkám a otcové v českém prostředí nedostávají rovnou šanci se také starat plným dílem o své potomky. Syndrom se může dotknout obou rodičů. Pojem poprvé pojmenoval americký profesor R. A. Gardner a publikoval velké množství odborných prací, které se zabývaly tímto pojmem. Konflikty mezi bývalými manželi graduji a skrytě či otevřeně programují dítě proti tomu druhému. Rodič manipuluje, záměrně škodlivě informuje okolí, dary od zavrhovaného rodiče jsou dítěti zabavovány, zamezuje přístup a kontakt druhého rodiče s dítětem, bojuje velmi zákeřně a nečestně o duši dítěte. Veškeré kontakty od zavrhovaného rodiče jsou označovány za nežádoucí až otravné, až je tak začne chápat i samo dítě; rodič se nevzdává a zintenzivňuje svou snahu a situace graduje, až se časem vzdá a programující rodič využije situace a dítěti je řečeno, že vše bylo hrané a žádný opravdový zájem o něj nebyl. Díky tomu dítě ztrácí pouto a vše, co bylo vybudováno mezi ním a zavrženým rodičem. Bezdůvodně ho nenávidí, ale má pocit, že je to tak správně (Bakalář, 2006).

## 3 Doplněná rodina

### 3.1 Co je doplněná rodina

S měnící se dobou, se mění i složení rodin. A čím dál více získává na oblibě doplněná rodina, které se v odborné literatuře objevuje i pod pojmem ‚složená‘ či ‚nevlastní‘.

*„Doplněnou rodinou rozumíme rodinné společenství, v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte a druhý je tzv. nevlastní.“* (Matějček a Dytrych, 1994, s. 154). Sauzéde (2007) definuje vznik nové rodiny v okamžiku, kdy si jeden z partnerů přivede do partnerství děti z předchozího vztahu. Bez dětí by vzniknul pouze nový pár, nikoli rodina. Nová rodina vzniká zaniknutím alespoň jedné původní rodiny.

Ve Spojených Státech Amerických již v roce 2000 žilo v nevlastních rodinách, podle demografických údajů, 4,4 milionů dětí. Jiná demografická studie z roku 2011 potvrdila, že více, než 4 z 10 dospělých Američanů mají alespoň jednoho nevlastního člena rodiny (ať už se jedná o sourozence, dítě či rodiče) (Zelesnikow, 2015).

### 3.2 Vznik doplněné rodiny a narušení vztahů

Doplněná rodina vzniká v situaci, která většinou nebývá příznivá pro vznik nového rodinného systému. Pouto mezi dítětem a rodičem je potencionálně ohrožováno od někoho zvenku (Booth a Dunnová, 1994). S tím souhlasí i Berger a Gravillonová (2011) a přidávají, že pro nového vetřelce není moc prostoru ve vztahu mezi matkou a dítětem. Také přicházejí s myšlenkou, že nový nevlastní rodič je více vnímán jako sexuální partner rodiče, což je pro dítě velmi nepříjemná představa. Sauzéde (2007) dodává, že se dítě ‚poprvé‘ setkává s projevy zamilovanosti u svého rodiče. V původní rodině si většinou rodiče dávají pozor na romantické a něžné projevy, ale se vznikem nové rodiny je to jinak. Lásky a sexualita jsou projevovány i před dítětem.

Dítě se dostává do situace, kdy se buď musí přestěhovat do cizího domova, anebo do jeho vlastního domova je nuceno přijmout cizí osoby. To absolutně naruší jeho soukromí. Úkolem je tedy, aby všichni společně přišli na způsob společného žití (Gonzales, 2009).

### **3.3 Výzvy nové rodiny**

Oproti neúplným rodinám, přináší doplněná rodina určité výhody, např.: se zvýší příjem domácnosti, nový rodič přináší emoční a výchovnou podporu apod. Tato rodina se od ostatních liší zejména tím, že přichází nová osoba či osoby a tím pádem je potřeba definovat nové role, vybudovat nové fungující vztahy – to může být stresujícím faktorem pro děti. Ztrácí svou původní roli a musí si najít nové místo mezi novými lidmi (Booth a Dunnová, 1994). Sobotková (2001) se ve své knize zmiňuje, že takové budování nové rodinné identity je dlouhodobým a komplikovaným procesem. Do procesu mimo jiné zasahují i rodinní příslušníci, kteří s novou rodinou nebydlí.

Doplněné rodiny musí podle Booth a Dunnové (1994) čelit mimo budování nové identity několika dalším výzvám:

- vybudování pevného a fungujícího manželského vztahu – to může být složitější zvláště tehdy, když partneři bojují se stresem budování hlubších vztahů s dětmi
- biologický rodič by si měl udržet stabilní vztah se svými biologickými dětmi a loajálně řešit konflikty
- vybudování dobrého vztahu mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem; určení přijatelných a vhodných rolí
- budování a podpora alespoň nedestruktivního vztahu mezi sourozenci

Nová rodina vzniká na základě rozpadu předchozích vztahů. Partneři jsou tedy zatíženi a zraněni z jednoho či více rozchodů. Nový vztah bývá postaven před výzvou, že tentokrát to musí vyjít, tentokrát musíme uspět. Je to velmi těžké břemeno, které se může podepsat na chodu rodiny (Sauzéde, 2007). Zeleznikow (2015) popisuje studii z roku 2007, kde 40 % uzavřených dalších manželství mezi lety 1985-1994 skončilo rozvodem či rozchodem (Zelesnikow, 2015). To svědčí o křehkosti dalších manželství. Nové rodiny jsou pod větším tlakem a stresem než rodiny původní. Stresory zvyšují negativní vliv na nový pár, což může vést k rozpadu vztahu (Gosselin, 2016).

### **3.4 Pozice partnerů v nové rodině**

V náročné pozici se ocitají matky; starají se o chod domácnosti, stanovují pravidla, zajišťují základní funkce rodiny. Nevlastní děti ji mohou vnímat jako nepřítele, který vstupuje do jejich prostoru. Dostává se do konfliktu toho, co povoluje a zakazuje jako nevlastní matka a co dětem dopřává jako jejich biologická matka.

Pro nevlastní otce je situace o něco jednodušší. Většinou zastávají pozici pevné základny, opraví věci, předají vědomosti, ale neradi si povídají o pocitech. Pokud je dítě vnímají jako podporu, která není příliš autoritářská a nesnaží se přehnaně nahradit tatínka, může se vyvinout dobrý vztah (Smith, 2004). Ve většině případů má dítě z doplněné rodiny svého druhého rodiče někde jinde a tím pádem patří do rodin dvou. Dostává se do konfliktu loajality vůči svému vzdálenému rodiči a vůči svému novému nevlastnímu (Matějček a Dytrych 1994).

Základem fungujícího vzájemného vztahu je komunikace mezi partnery. Nevlastní rodič musí vědět, které minimální požadavky může po dítěti chtít, co ještě lze akceptovat a co nikoli. Pokud se na tom partneři shodnou a budou dodržovat, mohou se vyhnout zbytečným a nepříjemným konfliktům s dětmi a posléze i s partnerem (Berger a Gravillon, 2011).

### ***3.5 Stadia vývoje doplněné rodiny***

Vývoj nové rodiny se nestane ze dne na den, musí projít určitým procesem, vývojem. Ráda bych nyní představila několik stádií vývoje podle Perdity Norwood a Teri Wingender (1999)

- **stadium iluzí** – nerealistická očekávání, že budou tvořit velkou šťastnou rodinu
- **stadium zmatku a rozčarování** – rodina nefunguje podle očekávání; objevují se pocity úzkosti a strachu z neznámé situace
- **stadium negativních emocí** – pocity zklamání, neuspokojení, beznadějí; dochází buď k separaci, nebo snaze partnerů situaci řešit
- **stadium počínající stability** – posilování vztahů a vytváření pozitivní atmosféry; členové rodiny se postupně začínají respektovat a začíná se vytvářet identita nové rodiny
- **stadium pozitivního přijetí** – mění se vztahy, větší přijetí mezi členy, atmosféra v rodině je podporující a kooperativní s pozitivními emocemi



### **3.6 Rituály v nové rodině**

Rituály mají i v nové rodině svůj význam. Utváří se jimi rodinná identita a posiluje sounáležitost. S několika z nich přichází i Sauzéde (2007) ve své knize:

**Svatba** – sňatek je oficiálním vyjádření závazku mezi partnery. Dětem to může pomoci k uspořádání života a stabilizaci situace. Nyní mohou začít přijímat změny.

**Fotoalba** – fotografie jsou vzpomínkami a připomínkou, kam patříme. Vypráví životní příběh a ukazují, kdo je či byl součástí našeho života.

**Příběhy** – původní rodina má mnoho příběhů, ke kterým se členové vrací. Pro doplněnou rodinu nastává období vytváření si svých vlastních příběhů, které vznikají postupně spontánně časem. Členové rodiny zažívají společné události, akce, zážitky, diskutují, stěžují si, truchlí. Vzájemnou komunikací a zahrnováním do společných zážitků se příslušníci nové rodiny mohou cítit být její součástí.

**Vánoce** – k Vánocům se váže velká emotivita a je to důležitým svátkem ve většině rodin. Proto je důležité stanovit si, kdo bude, s kým a kdy trávit svátky. Vyžaduje to dávku fantazie a schopnost přizpůsobit se.

### **3.7 Konflikty v nové rodině**

Určité konflikty vznikají v každé rodině. Rozdílem u doplněných rodin je složitější situace a počet faktorů, které je ovlivňují. Konflikty mezi dětmi a nevlastními rodiči může ovlivňovat i vztah mezi partnery. Naráží na jinou výchovu, jiné metody. Dítě může chtít vytvářet spojení s rodičem proti nevlastnímu a vznikají chvíle plné napětí. V konfliktních situacích přirozeně vznikají rodinné koalice a už jen jejich existence podněcuje půdu pro konflikty. Krizovou záležitostí může být naprosto cokoli z každodenní rutiny. Děti si často stěžují na nevlastní sourozence svým vlastním rodičům a záleží čistě jen na kvalitě vztahu nových partnerů, jak konflikt zvládnou jako rodiče.

Stephenson a DeLongis (2018) v přehledové studii přišli s konkrétními problémy, se kterými se doplněné rodiny musí vypořádat. Jedním z největších problémů (cca 50 %) byla výchova dítěte (popřípadě nevlastního dítěte). Druhým nejčastěji zmiňovaným těžkým úkolem byl vztah mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem (cca 20-23 %). Na podobné úrovni řeší partneři konflikty mezi sebou. Do vztahu mezi ně stále vstupují i konflikty s bývalými partnery (16-19 %).

## **Praktická část**

### **4 Metodologie výzkumu**

#### ***4.1 Výzkumný cíl***

Cílem této práce je rozšířit povědomí o fungování doplněných rodin, kterých díky rozvodům a následným dalším sňatkům (či kohabitaci) přibývá. Na téma doplněných rodin je studií a odborných prací dost. Málokteré se však zabývají tím, jak tuto velkou změnu prožívají samy matky. To bych právě ráda svým výzkumem poodhalila, jak takové spojení dvou původně cizích rodin vnímají a jaké výchovné strategie používají.

##### **4.1.1 Výzkumné otázky**

VO1 – Jak matky prožívají změny související se sestěhováním dvou rodin?

VO2 – Jaké strategie ve výchově matky používají směrem ke svým vlastním a nevlastním dětem?

VO3 – Jakým způsobem partneri řeší konflikty v nové rodině?

VO4 – Jaké emoce prožívá matka v nové rodině?

#### ***4.2 Kvalitativní výzkum***

Pro řešení výzkumného problému se nejvíce hodí kvalitativní metody. Oproti kvantitativnímu výzkumu zde nejsou stanovené žádné hypotézy, v jeho průběhu pak vzniká teorie, která by případným následným kvantitativním výzkumem mohla být ověřena (Švaříček & Šed'ová, 2007). Na samém začátku výzkumu si vybere výzkumník téma a určí několik základních otázek. V průběhu výzkumu se otázky mohou modifikovat, a to na základě sběru dat a jejich průběžného vyhodnocování. Výzkumník analyzuje informace, hledá společné rysy, odpovídi na výzkumné otázky a provádí induktivní a deduktivní závěry. Analýza se sběrem dat probíhají současně. Výzkumník může přezkoumávat své teorie a závěry a provádět další sběry dat (Hendl, 2005).

#### ***4.3 Případová studie***

Pro potřeby výzkumu jsem zvolila kvalitativní design případové studie, konkrétně se jedná o vícečetnou případovou studii. Je to šetření u více než jednoho případu (Švaříček a Šed'ová, 2007). Případová studie byla zvolena na základě povahy cíle

práce, a to prozkoumat oblast, která není ještě tolik probádaná. Ráda bych tak popsala několik případů doplněných rodin a na základě toho dala představu, jakým způsobem fungují, co prožívají, jaké mají starosti. Případová studie mi dá prostor pro popsání jednotlivých rodin a následnou analýzu podobností a rozdílů mezi nimi.

#### **4.4 Výběr respondentů**

Výběr respondentek byl proveden na základě nepravděpodobnostní metody záměrného účelového výběru. Tato metoda spočívala v tom, že jsem si stanovila určitá kritéria, která musely respondentky splňovat, a postupně jsem začínala oslovováním žen, jež samy žijí v doplněné rodině, popřípadě mi daly další tip, na koho se mohu obrátit. Velkou pomocí mi bylo i okolí známých, kteří mi také dávali doporučení.

Respondentky musely splňovat tato kritéria: mít děti v péči, žít ve společné domácnosti s mužem, který není biologickým otcem dítěte alespoň jeden rok, častější kontakt s partnerovými dětmi.

V následující tabulce představuji výběr svých respondentek a základních údajů o nich.

<b>Respondentka</b>	<b>Věk</b>	<b>Doba vztahu</b>	<b>Děti vlastní</b>	<b>Děti nevlastní</b>	<b>Doba rozhovoru (v min)</b>
<b>Anna</b>	43	3,5	1 – dívka (10)	3 – dvě dívky (34 a 20), chlapec (13)	37
<b>Bela</b>	34	3,5	1 – chlapec (11)	1 – dívka (4)	28
<b>Cecílie</b>	46	11	2 – chlapec (25) a dívka (22)	2 – dívky (24 a 21)	49
<b>Dita</b>	38	17	2 – chlapec (18) chlapec (společný, 15)		21
<b>Eva</b>	35	5	2 – dívka (10) chlapec (8)	1 – dívka (12)	29

Zdroj: vlastní zpracování

#### **4.5 Metody získávání dat v kvalitativním výzkumu**

Miovský (2006) píše ve své knize o několika metodách získávání dat: pozorování, interview, ohniskové skupiny, kvalifikovaný odhad, introspektivní přístup.

Pro tento výzkum jsem díky povaze tématu zvolila metodu interview (rozhovoru). Existuje několik druhů rozhovorů: strukturovaný s otevřenými otázkami, neformální rozhovor, narativní rozhovor.

V tomto výzkumu jsem si vybrala metodu polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami (jsou k nahlédnutí v příloze č. 1), který bývá nejčastější volbou v kvalitativním výzkumu. Díky rozhovoru může tazatel poznávat a zkoumat členy určité sociální skupiny, jejich prostředí a rozhovor vede za účelem pochopení situace a jednání respondenta. Metoda umožňuje zachytit lidské slovo v jeho přirozené podobě, což je její hlavní výhodou (Švaříček a Šed'ová, 2007). Otevřené otázky daly prostor respondentkám se vyjádřit. Polostrukturovaný rozhovor spočívá ve zvolení si několika témat, do kterých vloží určité otázky. Výzkumník se drží témat, zároveň má možnost být flexibilní a reagovat na potřeby respondentů a doptávat se, na co potřebuje a co považuje za důležité zjistit.

Úvodními otázkami jsem zjišťovala, v jaké situaci se respondentka nachází, jak dlouho je s partnerem a pokoušela jsem ji „rozmluvit“ před následnými citlivějšími tématy. Výchova a nová situace v rodině byl další okruh, který mne zajímal, zjišťovala jsem, jestli s partnerem probírali výchovu, jestli se nějak změnila, jaké změny nastaly rodinnou situací a kdo má v rodině hlavní slovo. Systém výchovy byl následujícím tematickým okruhem a zde jsem se zaměřila na to, jak taková výchova v doplněné rodině konkrétně vypadá. Doptávala jsem se na to, jaká mají pravidla, jaké jsou sankce a odměny pro děti, jak se řeší konflikty. Posledním okruhem byly emoce a prožívání matky. Rozhovor probíhal vždy na místě, které bylo příjemné pro respondentku – doma, v kavárně, v kanceláři. Nejkratší rozhovor trval dvacet minut a nejdelší padesát minut.

V úvodu rozhovoru jsem nastínila cíl práce, o čem píš, v čem mi mohou pomoci. Upozornila jsem je, že je to dobrovolné, anonymní, v práci nebudu uvádět žádné osobní údaje, oznámila jsem jim, že rozhovor bude nahrávaný pro mé vlastní potřeby a nebude nikde zveřejněný. Nakonec jsem se ptala, zda se všim souhlasí a chtějí jít do výzkumu dobrovolně.

## 4.6 Zpracování dat

V tomto výzkumu byly veškeré rozhovory zaznamenány na zvukový záznamník. Poté jsem data doslovně přepsala. Texty jsem si vytiskla, abych si všechny rozhovory mohla několikrát přečíst a psát k nim poznámky a vytvářet kódy.

### 4.6.1 Kódování dat

Kódování neboli analýza nastává, když máme určité množství dat nasbírané. Vybíráme si určité kódy a píšeme si k textu poznámky. Kódy přiřazujeme k určitým skupinám či indikátorům. Indikátorem je myšleno něco, co upozorňuje na možná data, která nám pomohou k osvětlení nové informace. Tyto koncepty jsou dále tříděny do kategorií a ty jsou sloučeny na základě sjednocujícího kritéria (Švaříček a Šedřová, 2007). Kódování ve výzkumu probíhalo několikanásobným čtením textů a hledáním zajímavých indikátorů, situací, pocitů, stavů, které jsem si označila poznámkou a připsala jsem si určité označení.

### 4.6.2 Otevřené kódování

Miovský (2006) ve své knize popisuje tři fáze kódování: otevřené, axiální a selektivní. Já jsem ve svém výzkumu zůstala u otevřeného kódování. To jsou jednotky označující určité události – pocity, soudy apod. Snažila jsem se přijít na to, zda některé části výroků se překrývají, mají stejný význam, či nikoliv a následně jsem je třídila do kategorií, které jsou kódům nadřazené. Seznam kódů a kategorií je k nahlédnutí v příloze č. 2.

### 4.6.3 Technika vyložení karet

Na otevřené kódování navazuji technikou „vyložení karet“. *„Výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií“* (Švaříček & Šedřová, 2007, s. 226). Výsledky této techniky jsou v kapitole **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů..** Vzala jsem několik zásadních kategorií, které souvisí s cílem práce a výzkumnými otázkami, a pomocí citací z rozhovorů jsem utvořila souvislý text, který porovnává individuální přemýšlení a prožívání žen v doplněných rodinách.

#### ***4.7 Etika výzkumu***

Každý výzkum zaměřený na člověka by se měl zabývat určitými etickými aspekty. Etické ve výzkumu znamená splňovat určité normy a pravidla. Své respondentky jsem ujistila, že jejich osobní data a nahrané rozhovory nebudou nikde zveřejněné a jejich jméno bude smyšlené. Před každým rozhovorem jsem se zeptala, zda souhlasí dobrovolně s výzkumem a poučila je o možnosti dobrovolně ho kdykoliv ukončit. Snažila jsem se ptát se citlivě na osobní věci a pokud respondentka působila nervózním dojmem, téma jsem dále nerozvíjela.

## 5 Výsledky výzkumu

### Kazuistiky

#### 5.1 Anna

Anně je 43 let. S manželem a dětmi jsou sestěhováni 2,5 roku. Trvalo to jeden rok, než se Anna k nim společně se svou desetiletou dcerou Adélou z prvního manželství přestěhovala. Manžel Anny je o více let starší a z prvního manželství má tři děti. Nejstarší dceři je 34 let a ta už má několik let svou vlastní rodinu a nežije s nimi. Prostřední dceři je 20 let a studuje v jiném městě vysokou školu, ale když chce, tak přijede na dlouhodobější návštěvu. Nejmladšímu synovi Martinovi je 13 a ten je ve střídavé péči. Střídavá péče má velmi volnou podobu, Martin je u Anny a otce, jak dlouho chce a kdy chce (někdy pouze týden, jindy několik měsíců).

Partneři oznámili každý zvlášť svým dětem, že mají nového partnera, přihlíželi při tom k jejich povaze. Adéla se moc těšila na nové sourozence a nový život. *„Adéla byla spíš zvědavá, co to za nové dobrodružství nastává v jejím životě. Pro ni to bylo spíš o tom, že si myslela, že bude mít toho staršího bráchu, že budou spolu se kamarádit a dělat blbosti. Pro Martina to byl asi největší zásah, protože bral Adélu jako nepřítele, kterej mu okupuje jeho území, měl ho pro sebe a teď se má o něj dělit.“* Nejdéle to trvalo říct Martinovi (cca deset měsíců), pro něj to byl největší zásah do života. Bral Adélu jako nepřítele, který mu vstupuje do území.

Martin vnímá Annu jako novou partnerku otce. Adéla jednu dobu vnímala nevlastního otce jako svého otce (v době, kdy byl její biologický otec ve vězení). Nyní ho opět oslovuje jménem. *„Když byl bývalý manžel ve vězení, tak pro Adélu bylo velmi těžký, že ona toho otce nemá, takže současnému manželovi začala říkat ‚tati‘. Ve škole to pro ni bylo velmi důležitý, že jakoby ukazuje, že tohleto je její táta v tuhle chvíli.“*

Jedna z velkých změn (kromě společných večeří a obědů) nastala v oblasti územního rozložení. Všichni chtěli obývat obývací pokoj, je to nejfrekventovanější místo a každý zde chtěl být a mít své věci. Anny manžel ale rázně rozhodl, že děti mají své pokoje, tam mají své věci a tam by měly trávit čas. Nejhůře to snášel právě Martin, kterému vadilo, že se o všechna území musí dělit s Adélou. Nechtěl pochopit, že se věci jejich příchodem mění.

Moc příjemnou změnou jsou společné chvíle, kde mají čas si povídat o všedních zážitcích a tím stmelovat novou rodinu. *„Tyhle společný chvíle nastaly, což bylo moc hezký, že se sejdem společně a můžeme si povídat o různých blbostech anebo jiných věcech.“*

Jakmile se sestěhovali, domluvili se, že co se týká výchovy, každý si vychovává své děti sám. Nechtěli si děti vzájemně převychovávat. *„My jsme si řekli, že každé bude vychovávat svoje děti. Každé máme svoje maminky a tatínky na druhý straně a nebudeme se snažit převychovávat děti navzájem.“* Pokud ovšem nejmladší děti až příliš překračují hranici zlobení, domluvili se, že i ten druhý zasáhne a dítě usměrní. Anna přiznává, že díky tomu, že má manžela, má v něm i oporu ve výchově a může být k Adéle důslednější. Vnímá, že k oběma mají každý jiný přístup. Adéla potřebuje jasné hranice a pravidla, aby se zvládlo její chování, kdežto manžel s Martinem velmi diskutuje a není k němu vůbec rázný. Anna to vnímá jako rozpor v sobě, protože je sama zvyklá nediskutovat a rovnou říct, co se má dělat.

Anna se snaží, aby její manžel měl poslední slovo v rodině. Diskutuje a komunikuje s ním i o Adélině chování, ale poslední rozhodnutí o rodinných záležitostech nechává na něm. Nechce, aby to působilo, že jsou dva soupeři.

Pokud děti něco provedou nebo nedodrží, tak platí zákaz telefonu, wifi, chození za kamarády. Anna říká, že Martinovi nic nezakazuje, neměla s ním osobně žádný konflikt, který by byl potřeba takto řešit. Jakmile Adéla něco provede, Anna se jí snaží usměrnit, ale ne vždy to zvládne v klidu a pak křičí. I když ví, že to nic nevyřeší, jí se trochu uleví. Manžel ji neustále upozorňuje, že křikem nic nevyřeší, to ona moc dobře ví. Za známky Adélu netrestá, má dyskalkulii a hyperaktivitu, kvůli tomu má pro spoustu školních neúspěchů pochopení, ale chce po ní pravidelnou přípravu.

Co se týká odměn, tak zejména finance jsou pro oba velkou odměnou, také výlet nebo dětem něco dobrého koupí.

Konflikty se řeší individuálně. Pokud má manžel konflikt s Adélou, vyřeší si ho spolu, Anna do toho nezasahuje. Pokud se ona sama dostane do konfliktu s Adélou, záleží na povaze problému, pokud je to potřeba, nechá zasáhnout manžela. S Martinem spory nemá, ten má problém jedině s Adélou. Tam se to řeší způsobem, že je nenechají přijít k sobě fyzicky, aby si neublížili, a chtějí po nich okamžitou nápravu, omluvu apod. Konflikty mezi dětmi nejednou způsobily konflikty i mezi partnery. Anna má například



dojem, že její manžel hodnotí prohřešky dětí různým způsobem. „*Je to třeba vidět, že když něco udělá dcera a pak tu samou věc nevlastní syn, tak dceru napomene a syna nějak omluví.*“ O tomto problému se partneři spolu snaží diskutovat, i když ne vždy úspěšně.

Ze začátku soužití měli problém se společnou dovolenou. Nejprve jezdili zvlášť. Důvodem byl Martin, který nedokázal vyjít s Adélou. Nechtěl být v její přítomnosti. Anně to velmi vadilo. „*Nejdřív jsem navrhla já oddělené dovolené, protože manželův syn nebyl schopnej, mně hrozně vadí, jakou má povahu, je hrozně zlej. Nebyl ochotnej a hlavně nechtěl nějakým způsobem se snažit, aby moji dceru bral, víc s ní kooperoval.*“ Anna se jednou inspirovala od kolegyně z práce a rozhodla se, že teď jsou rodina a jako rodina musí jezdit společně. Anny manžel uplatil na jednu dovolenou svého syna peníze, aby se slušně choval a konečně všichni zvládli pobyt úspěšně. Martinovo chování Annu velmi mrzí, skutečně nechápe, proč je tak zatvrzelý, když se ostatní snaží si vzájemně vyjít vstříc. Anna má dojem, že se manžel Martina příliš zastává a spoustu jeho chování a nedostatků omlouvá.

Největší radostí je pro Annu společné fungování, když si dokážou společně sednout a strávit klidné chvíle plné pohody a legrace. „*Když dokážeme všichni spolu fungovat. Když si dokážeme společně sednout a povídat si. Nebo když jdem společně na výlet a je to dobrý.*“ Zároveň je pro ni náročné, že si Martin velmi nárokuje manžela, a tím jim nezbývá moc času pro soukromý partnerský čas.

## **5.2 Bela**

Bele je 34 let a má syna z předchozího manželství, kterému je 11 let. Spolu s nimi žije její nový partner, jsou spolu 3,5 roku. Její partner má dceru z předchozího vztahu, té jsou 4 roky a tráví u nich několik odpolední v týdnu. Než se k sobě nastěhovali, trvalo jim to pouhé 2 měsíce vztahu. V té době bylo partnerově dceři půl roku, takže té to říkat nemuseli, kdežto Bely syn to přijal velmi dobře, znal ho již předtím a souhlasil s tím, že bude součástí jejich rodiny a těšil se na něj: „*Bavili jsme se o tom, jestli by chtěl, tak říkal, že jo, že ho (partnera) má rád a tak, že prostě chce, aby s náma byl.*“

Syn vnímá nového partnera matky jako staršího kamaráda a zároveň nedílnou součást jejich rodinného života. Partnerova dcera říká Bele „tého“, již od začátku je oba bere společně.

Velká změna nastala pro jejího syna, který přijal nového muže do rodiny a ten mu pomohl si uvědomit, že maminka mu nikam neuteče a vždycky se vrátí domů. Přestaly také záchvaty breku, které míval, když někam odešla. „*Když jsem někam měla jít, on byl*

*u babiček, tak strašně brečel, on to strašně prožíval. A potom si i zvykal, třeba já jsem někam odešla a on byl s partnerem doma sám, tak pak ani nebrečel.*“ Veškerá pozornost se už nesměruje jen na Belina syna. Do rodiny mu přibylo i malé dítě. S partnerovou dcerou má syn velmi pěkný vztah a hezky se o ni dokáže postarat. Snaží se být velký bratr. *„Ta ho strašně miluje, jediný, na co se ptá, jestli syn bude doma.“*

Belin syn neměl žádné výchovné problémy ze začátku, ale po roce nastaly. Kvůli Belině pracovní době, po nějaký čas, její partner zastával pomoc s jeho domácí přípravou – úkoly, učení. Problémy v chování s ním vždy proberou, řeknou, co je špatně, on slíbí, že to napraví, ale žádná náprava nepřichází. O tom, jak k němu přistupovat, se společně baví a probírají vhodnost výchovných postupů. U partnerovy dcery zatím není úplně co řešit, pokud se Bele něco nelíbí, nemá problém to partnerovi říct. Přiznává, že její předchozí výchova byla mnohem benevolentnější a nyní má oporu v partnerovi a může být důslednější a partner se jí zastává.

Hlavní slovo mají svým způsobem oba dva, ale Bela chce, aby větší váhu mělo slovo muže, ať už z důvodu tradice nebo aby tento vzor viděl i její syn. *„My jsme taky vždycky poslouchali tatku, takže i když spolu nemáme dítě, tak já to беру, že ten chlap by měl rozhodovat.“*

Pokud dříve přinesl špatnou známku, nekřičelo se na něj, ale poslední dobou zlenivěl a rozhodl se, že nebude dělat nic. To už Bela na něj zvyšuje hlas. *„Když na začátku nosil špatný známky, tak jsem na něho nekřičela, jenom, že by si to měl opravit. Jenomže on to bere stylem, že si to zapisovat nechce, nebude, nemá důvod. Takže to už se na něho řve.“* Zároveň po něm chce, aby se na hodiny připravoval průběžně. Když partnerova dcera něco provede, Bela na ni nekřičí, to nechává na partnerovi, ale pokud se jí něco nelíbí, nebojí se to říct nahlas.

Bela s partnerem stanovili společně synovi i domácí povinnosti, chodí nakoupit, vynáší koše, pomáhá v kuchyni, stará se o zvířata. Za některé z nich i dostává peníze jako odměnu. Co se týká odměn pro dceru, ta dostává zatím sladkosti. Pokud ovšem něco provedou, zakáže se televize, tablet, internet.

Pokud má partner konflikt se synem, jde se poradit, jak to řešit anebo to vyřeší sám a potom to oznámí Bele. *„Když tu nejsem, tak si to vyřeší sám a potom mi to oznámí. Hele udělal tohle, tohle, támhleto. Vyřešil jsem to takhle. Není problém.“* Bela osobně žádný větší problém s partnerovou dcerou zatím nezaznamenala.

Bela je ve své nové rodině velmi šťastná a spokojená. Konečně má pocit, že tvoří opravdovou rodinu. Největší radost jí přináší společný čas, procházky, výlety, když jsou spolu a užijí si to. Samozřejmě přiznává, že ne všechny dny jsou růžové, ale i tak by je nevyměnila. Jediné, co ji trápí, je synovo problematické chování, které způsobuje i konflikty mezi partnery. *„Když se s partnerem hádáme, tak se hádáme díky synovi. Já věřím, že to třeba časem nějak odezní, že to přejde, jak si projde pubertou, tak pochopí a pozná, že to s ním nemyslíme zle nebo špatně, ale je to součástí života.“*

### 5.3 Cecílie

Cecílii je 46 let a společnou domácnost sdílí se svým manželem. Dohromady mají čtyři děti, každý dvě z předchozího manželství. Obě rodiny se znají již mnoho let, ale partneři spolu žijí osm let a trvalo tři roky, než se společně sestěhovali. Dětem se rozhodli, že to řeknou společně a najednou při obědě v restauraci. Sestěhování probíhalo trávením společných víkendů. Protože jsou děti již dospělé, v domácnosti zůstala pouze dcera Cecílie, která studuje vysokou školu.

Manželova pozice vůči Cecíliiným dětem je o respektu. Přiznává, že v některých věcech s ním děti nesouhlasí, ale berou ho jako partnera matky, kterou mají rádi. *„Je tam nějaká hranice, děti ho respektují – je to manžel mojí mámy. V některých věcech se rozcházejí nárokově, to ale nemění nic na tom, že v některých věcech je fajn.“* Cecílie byla dříve pro nevlastní dcery tetou. Teprve, když se spojili v jednu rodinu, postupem času se z ní stala spíše starší kamarádka, za kterou mohou kdykoliv přijít.

Největší změnou pro Cecílii byla naprosto nová situace. Přibyli jí členové v rodině, o které se musela postarat. To znamenalo vařit jednou tolik jídla, prát jednou tolik prádla apod. *„Úplně nová situace, když má člověk rodinu, tak se mu narodí jedno dítě, druhé dítě, takhle se člověk sestěhuje a má čtyři děti hned najednou a cizí. To je jednou tolik jídla, jednou tolik prádla, jednou tolik všeho.“*

Ve výchově se Cecílie s manželem dohodli, že každý z nich si bude vychovávat své děti. Vzhledem k tomu, že má každý dvě, tak se jim to zdálo spravedlivé. Ten druhý nebude zasahovat striktní výchovou. I v této domácnosti má hlavní slovo muž.

Pro tak početnou rodinu musela být stanovena pravidla, která stanovil Cecíliin manžel. Každý by si měl uklízet po sobě věci, dělí si úklid, nákup a další domácí práce. *„Když je pohromadě šest lidí, tak je třeba, aby každé si po sobě uklízel věci. Aby nám pomáhali.“* Když jeli na výlet, jeli všichni společně a tím přispívali ke stmelování rodiny.

O řešení konfliktů měla Cecílie jasnou představu. S manželem se shodli na tom, že pokud bude mít ten druhý konflikt s nevlastním dítětem, vyřeší si ho sám a budou stát za sebou. *„Můj manžel mi plně důvěřuje, tak mi řekl, že když mám s nimi nějaký problém, tak jim to normálně na tvrdku řekni a já za tebou budu stát.“* Říká, že toto jde pouze, pokud je mezi partnery opravdová důvěra a otevřenost. Když jí manžel řekl, že ve všem bude stát za ní, cítila oporu. Konflikty Cecílie s nevlastními dcerami měla, ale ne všechny řešila, některé nechala volně plynout a snažila se nejtít do sporu za každou cenu. Cecílie si myslí, že je nejdůležitější mít s partnerem otevřený vztah plný důvěry a tím se líp pak řeší nastalé situace. Postupem času také přišla na to, že pokud má dospělý konflikt s dítětem (vlastním nebo nevlastním), měl by to být dospělý, kdo přijde a chce najít řešení, zejména díky svým životním zkušenostem.

Děti se odmalička znaly i tak spolu doma soupeřily a dělily se do týmů – „od mámy“ a „od táty“. *„Když se třeba rozděloval oběd – to kuře jsi pekla ty, to je naše kuře a já chci stehno – tu lepší část.“* A pozorně sledovaly, jak se rodiče k nim chovají a hlídaly spravedlnost. Děti jsou nyní dospělé, objeví se mezi nimi drobné přenění, ale rády se sejdou ke společným rodinným chvílím.

Přijetí role nevlastní matky bylo pro Cecílii velmi důležitým procesem. Dlouho bojovala s negativním zabarvením macechy, které vnímá z pohádek. *„Ten vztah je těžkej nejenom pro ty děti, je těžkej i pro ty rodiče, ale já jako dospělák to dokážu pochopit a to dítě z jeho pozice to nedokáže pochopit, že i pro mě je nepřijemný bejt macecha.“* Uvědomila si, že nikdy mezi jí a nevlastními dcerami nebude tak silné pouto, jako má se svými dětmi, v tu chvíli přišel bod zlomu a přijala svou roli v nové rodině. Nějaký čas se Cecílie vypořádávala se žárlivostí vůči manželovým dcerám. Domnívá se, že ženy si vždycky nějakým způsobem konkurují, i když jsou v pozici matky a nevlastní dcery.

Velký důraz klade na společné chvíle. Tráví spolu různé příležitosti – Vánoce, silvestr, výlety, dovolené. Děti občas přijedou návštěvu, popovídat si, svěřit se, poradit se. Cecílie si myslí, že tohle jim velmi dobře funguje a má z toho také radost. Společně s manželem se snaží dělit dětem rovným dílem. Při příležitostech obdarovávání dostávají děti stejné dárky (např. stany, spacáky, pánvičky). Je to styl humoru a zároveň mohou všichni někam společně vyrazit.

Radost je to, když se děti sejdou společně, ví, že k sobě patří, dokážou spolu fungovat, popovídají si a respektují se. *„Když se děti sejdou spolu, ty děti maj ne úplně*

*blízkej vzťah, není úplně sourozeneckej, respektujú se a ví, že k sobě patří, patří k sobě rádi a to je úplně najvíc.*“ Nespokojená není s ničím, kromě hromady práce, kterou má, když pořádá velké Vánoce nebo oslavy.

#### **5.4 Dita**

Dita má z respondentek nejdelší vzťah se svým manželem (17 let). Přišel k nim do rodiny, když Ditinu synovi z předchozího vzťahu byl jeden rok a společně utvořili novou rodinu. Během tří let se jim narodil společný syn a rodinu zkompletovali. Po týdnu vzťahu se sestěhovali a ani jeden z nich neměl představu o výchově.

Nejstarší syn ví o tom, že Ditin manžel není jeho biologický otec, přesto ho za otce považuje a nikdy mu v rodině nebylo připomínáno, že je nevlastní. Dokonce si Dita myslí, že s ním vychází manžel lépe než s jejich společným synem. *Já si myslím, že manžel naopak vychází líp s adoptovaným synem, než s naším společným ten je svůj, je hodně jako manžel a je takovej protiva jako on a ještě po mně má takovou tu tvrdohlavost a paličatost. Takže on je šílená kombinace nás dvou. Starší syn je spíš takovej pohodář. Oni si hodně sedli, zajímají je ty auta, maj společný zájem.*“

Příchodem manžela se Ditina situace změnila. Odstěhovala se od rodičů, kde vychovávala syna a získala v muži velkou oporu. Už na výchovu nebyla sama.

Časem přirozeně vyplynulo, že výchova bude spíše postavená na Dítě a ta bude rozhodovat o veškerých rodinných záležitostech. *„Vyplynulo to z té situace, on tohle moc neřeší. Prakticky ve všem rozhoduju. Konečný slovo mám nějak v důsledku já.“* Dita se rozhodla, že výchovu povede kamarádkou cestou. Postupem věku se prohřešky synů už tolik neřeší. Dita říká, že ani dříve nebyli synové žádné problematické děti a případné problémy vyřešila domluva, popřípadě zákaz telefonu nebo wifi. Přiznává, že si časem uvědomila rozdílné přístupy k synům. Starší syn by měl mít více rozumu, být ten chytřejší, kdežto mladšímu synovi někdy i nevědomky více ustupovala. *„Já dělám rozdíly hodně. Ale uvědomila jsem si to až někdy docela pozdě, až teď.“* I když k oběma přistupují jinak, nejsou z nich rivalové, ale naopak mají kamarádský vzťah a vychází spolu skvěle. Nemají problém přijít za Ditou a svěřit se jí s čímkoliv, co je trápí. Využívají k tomu častých jízd na Slovensko, kde vše mohou v autě probrat. *„Kdo chce jet se mnou, tak jede ten, kterej má nějaký problém. A já si říkám a já, co se zase děje.“*

V Ditině domácnosti je základní pravidlo, podle kterého se podílí na společné péči o domácnost. Snaží se všichni táhnout za jeden provaz společně a vycházet si vstříc.

*„U nás je základem to, že musíme fungovat jako tým. Teď jsi doma ty, tak ty umyješ nádobí, ty vysaješ. Teď jsem doma já, tak to všechno udělám já. A není problém udělat něco tvýho.“*

V řešení konfliktů se Dita snaží být ta klidnější, domlouvá a vysvětluje. Přiznává, že manžel spíše křičí, ale to ona neuznává. *„Já jsem klidnější a spíš se snažím jim to vysvětlovat a manžel křičí zbytečně. Já tohohle nejsem zastáncem, takže to moc nemusím.“*

Dita je v rodině velmi spokojená a nic by na ní neměnila. Největší radost jí přináší zdraví a spokojenost dětí. Je ráda za veškerou pohodu, kterou pociťuje. Jejich společný syn je v období dospívání a jediné, co ji trochu trápí, že s nimi tráví méně času a ráda by s ním byla více. *„Myslím, že by mladší syn mohl s náma trávit víc času. Je teď hodně zalezlejší v pokoji, ale zase dokáže přijít a udělat si s námi filmovej večer s pizzou.“*

## **5.5 Eva**

Eva je ve společné domácnosti se svým novým partnerem čtyři roky. Celý rok se vzájemně poznávali a byli velmi opatrní s přivedením nového partnera do života dětí. *„Já se opravdu o svoje děti bála. Nechtěla jsem, aby se na někoho upnuly a pak byly zklamány. A jsem moc ráda, že s partnerem jsme to viděli úplně stejně.“* Eva má v péči dvě děti: chlapce, kterému je osm let, a dívku, které je deset let. Partner do domácnosti přivedl další dívku, která je z dětí nejstarší a je jí dvanáct let. Eva si myslí, že rok byl dostatečná doba na to, aby své děti připravili na společné sdílení domácnosti. *„První půlrok jsme se scházeli jen sami a dětem jsme nic neříkali. Postupně jsme se potkávali všichni třeba na odpoledne. Až jsme děti postupně začli připravovat na to, že jednou budeme bydlet společně.“*

Děti přirozeně oslovují nevlastního rodiče jménem a berou ho jako součást nové rodiny, kterou nyní společně tvoří. *„Moje děti si už zvykly, že mají nevlastního otce, ale spíše ho berou jako součást rodiny než otce. Ale jsem ráda, že ho berou v pohodě.“*

V otázce výchovy měli jasno. Eva je méně důsledná, a tak vše přenechala svému partnerovi, který si umí udržet respekt a hranice. Všechny děti to přijaly velmi přirozeně a bez problémů. I když má partner hlavní slovo, předchází každému rozhodnutí společná diskuze o možných variantách. Eva svému partnerovi plně důvěřuje a nechává mu prostor na konečné rozhodnutí. Ví, že on chce pro ně jen to nejlepší. *„Jo, jasný. O všem se bavíme a diskutujeme, než padne rozhodnutí. Ale řekla jsem mu, že to poslední slovo bude stejně“*

*na něm. Já mu řeknu svůj názor, on mi řekne svůj, a když se shodneme nebo najdeme kompromis, tak je to jediné dobře.“*

Při řešení konfliktů se Eva snaží jít cestou domluvy a vysvětlování. Ne vždy to zabere, a když mají děti svou hlavu, musí se do toho vložit partner, a to už se různým zákazům nevyhnou. *„No, někdy se stane, že jsou rozjetý a neposlechnou mě ani napotřetí. Tak to už přichází manžel a všichni ví, že bude zle.“* Nejčastěji jim zakáže tablet, telefon, počítač nebo jít někam ven. Děti jsou odměňovány pravidelně za úspěšný týden ve škole. Na konci měsíce si spočítají ušetřené peníze a zatím je to pro ně motivace ke zlepšení.

Eva vidí problém ve vztazích mezi sourozenci. I když „nové rodiče“ všechny děti přijaly dobře, „nové sourozence“ už s menším nadšením. *„Poslouchat ty jejich věčný hádky je fakt na palici. Oni si prostě neumí hrát společně. Partnerova dcera odmítá si hrát s „prčkama“, protože už je samozřejmě velká dáma.“* Partnerově dceři je dvanáct let, má jiné zájmy než ti mladší a nechce se s nimi trávit volný čas. Snáší je, protože žijí ve společné domácnosti. Vyhýbá se vzájemnému kontaktu, a když na něj dojde, skončí hádkou.

Největší radostí jsou chvíle, kdy děti dokážou spolu vycházet bez problémů, jsou velmi cenné a Eva by ráda, aby jich bylo čím dál více. *„Mé velké přání do budoucna je, aby děti spolu uměly vycházet. Nemusí se milovat ani obdivovat, stačilo by mi, kdyby se respektovaly a tolik se nehádaly.“*

## 6 Technika vyložení karet

V této kapitole se zaměřím na analýzu rozhovorů s respondentkami. Budou rozdělené podle již zmíněných jednotlivých kategorií, které budou vysvětleny dle techniky ‚vyložení karet‘. Kategorie obsahuje získané kódy z otevřeného kódování a podkategorie kódů. Kódy jsou k nahlédnutí v příloze č. 2.

### 6.1 Kategorie č. 1 – Moc a výchova

#### Styly výchovy

Někdy je náročné skloubit oba druhy výchovy dohromady, tak se partneři domluví na oddělené výchově. Považují to za spravedlivé, a hlavně vhodné vůči dětem, které mají zažitou určitou výchovu a nechtějí jim působit zmatek v tom, koho mají poslouchat. Partneři se nemusí shodovat na způsobech výchovy, takže by výchovný zásah vůči nevlastnímu dítěti mohl přinášet zároveň konflikty i do partnerského vztahu. *„My jsme si řekli, že každé bude vychovávat svoje děti. Jako ve smyslu, že každé máme svoje tatínky a maminky jako na druhý straně a že my jako nebudeme se snažit ten druhý převychovávat ty děti navzájem.“* (Anna) Děje se to zejména v případech, kdy se rodiny dají dohromady, když jsou děti starší a jsou již zvyklé na určitý styl a rodiče to nechtějí měnit. *„Děti byly ve věku, kdy, jak říkám, nejmladší bylo jedenáct let, takže ta výchova už v podstatě byla rozjetá. Takže jsme se domluvili, že každé si bude vychovávat svoje děti.“* (Cecílie)

Naopak některé respondentky uvítaly příchod nového partnera, který je důslednější, a dětem tím končí benevolentní výchova. Bela uvedla, že na syna byla sama a ten toho často zneužíval, byl zvyklý, že veškerá pozornost je soustředěna na něj a okolí ho rozmazlovalo. Věděla, že jako samoživitelka, která musí vydělat peníze na živobytí a postarat se o něj a o sebe, nebude mít čas na výchovu. *„Výchova byla benevolentní. Já jako sama ženská jsem na něho (syna) nestačila a on se ke mně choval, že já ho musím poslouchat a příchodem partnera se všechno změnilo. Ten se mě zastává, když syn na mě spustí.“*

Příchodem nového partnera do rodiny tak děti mohou dostat i nový řád a režim, který matky považují za důležitý. To platí zejména v případě, když je matka mírnější a není tolik důsledná, spíše se snaží vyjednávat. Najednou je v rodině muž, u něhož skutečně platí, co řekne a matky s jeho příchodem vnímají jistotou nejen pro ně, ale i pro děti.



*„Nejvíc se asi změnilo to, že děti dostaly určitéj řád a režim. Já na to moc nejsem, nedokážu bejt tak důsledná jako partner.“ (Eva)*

Jiné matky si naopak cení své spíše liberálnější výchovy. Například Dita usilovala o to, aby výchova byla co nejvolnější, aby si synové k věcem došli sami a spoustu věcí vůbec neřešila. Její manžel nechává výchovné otázky na ní samotné. *„My se o všem bavíme, takže to máme o tom, že mi všechno řeknou... Možná proto, že já nedělám dramata z různých věcí. Ke všemu si dospěli sami ani tu školu jsem nikdy nehrotila.“ (Dita)*

### **„Dvojí metr“**

Anna se domnívá, že její manžel rozdílným způsobem reaguje na vlastního syna a na její dceru. Myslí si, že manžel chce vynahradit synovi ztrátu původní rodiny, a tak mu některé chování omlouvá. *„Manžel se hodně zastává svého syna... Omlouvá mu nějaké věci a jeho nedostatky. Někdy je vidět, že když něco udělá moje dcera a pak tu samou věc udělá jeho syn, tak dceru napomene a syna nějak omluví.“ (Anna)*

Někteří rodiče si to uvědomí až časem, že jedno z dětí prosazovali. A své dítě berou pořád jako malé a chovají se k němu tak, i když jsou ve fázi dospívání. *„Mám pocit, že ten mladší syn, náš společný, je takovej ten malinkej a furt si ho chci schovat jako toho malinkýho a dělám mu ústupky, aniž bych chtěla. Ten starší vždycky musel bejt ten chytřejší, rozumnější.“ (Dita)*

### **Sankce a odměny**

Děti jsou trestány častěji, než by byly za něco odměňovány. Každá z mých respondentek se během výchovy dětí uchýlila k trestům. Moderní doba přinesla s sebou technologické vymoženosti a tím pádem pro rodiče více prostředků, co lze zakázat (zejména elektroniku). *„Tresty máme žádnou televizi, bez telefonu, bez tabletu. To, že nepůjde ven, to mu je jedno, on se ani nijak nevyptává, jestli by mohl jít ven. U partnerovy dcery se vypne televize a nepoběží její oblíbená pohádka.“ (Bela)* V Belině domácnosti se zakazuje technika u obou dětí. Odměny mají ale jinou podobu, to zejména kvůli rozdílnému věku. *„Syna pochválíme a dáme mu finanční odměnu, dostává peníze, když něco udělá dobře. Malá dostává odměny v rámci sladkostí.“*

Anna nezasahuje do trestů a odměn svého nevlastního syna. To přenechává na starosti svému manželovi, zároveň její manžel udílí tresty své nevlastní dceři. *„U nevlastního syna to řeší manžel. U dcery je to horší, té zakazujeme mobil, to je největší trest, tuhle jsem jí*

*vypnula wifi, tak to bylo zajímavý, takže tohle na ni platí, to ji bolí.*“ Odměny jsou pro ně různé výlety, akce anebo koupení maličkosti.

O odměnách vůbec nepřemýšlela Dita, dává svým synům věci, které si přejí v průběhu roku, jsou to spíše dárky než odměny. *„No, nad tím jsem nikdy nepřemejšlela, ale asi u nás ty odměny nejsou, že by to byly odměny za něco, ale bylo to tak nějak v průběhu.“*

### **Hlavní slovo**

Hlavní slovo v rodinách respondentek je ve většině případů spjato s muži. Ti rozhodují o rodinných věcech a důležitých rozhodnutích. Mezi partnery probíhá diskuze a závěrečné slovo je na muži. Přestože Anna se svým partnerem společně rozhodnutí vzájemně diskutují, Anna se snaží přenechat poslední slovo svému muži, aby neměl dojem, že s ním soupeří o moc. *„Nemyslím si, že bych byla nějaká submisivní, to si teda o sobě nemyslím, ale snažím se, aby ten manžel měl poslední slovo...Ptám se jeho na některý věci nebo některý věci nechám na něm, aby neměl pocit, že tam jsou dva soupeři.“*

Žena může usilovat o tradiční dělení moci i v souvislosti s tím, jak byla sama vychovávána, snaží se držet tradici, protože to tak považuje za správné a chce, aby její syn měl právě tento, v jejích očích správný vzor. *„Větší váhu má chlap, což je můj partner. My jsme taky poslouchali taťku, takže i když spolu nemáme dítě, tak já to beru, že ten chlap by měl rozhodovat. Bejt ten, kdo povede, taky hlavně, aby můj syn viděl, že tady to slovo má chlap.“* (Bela)

Ovšem najdou se výjimky, kde naopak rozhoduje žena, nejspíš proto, že se muž otázkami výchovy nechce zabývat. Oba partneři jsou s tím srozuměni a ani jeden na tom nechce nic měnit. *„Spíš ta výchova byla jakoby na mně...Já mám to hlavní slovo...To tak vyplynulo ze situace, manžel tohle moc neřeší.“* (Dita)

### **Územní boj**

V jednom případě bylo sestěhování rodin doprovázeno nutností vymezit „územní teritoria“. Jádrem sporu v Annině rodině bylo území obývacího pokoje, jeho nárokování způsobovalo nejeden konflikt. Po Anny přistěhování její partner zjistil, že jsou děti nastěhovány v obýváku, mají tam všude věci a jasně rozhodl, že od toho mají své pokoje, kde by také měly trávit čas. *„My jsme moji dceru museli usměrnit, že žádný všude ty její „sračičky“ . Že bude mít jen určitou část a víc ani tůk. Manželova syna jsme víc odpinkli, tomu jsme řekli, že žádný jeho lego tady nebude. On měl po celým domě lego. Tímhle způsobem se to změnilo pro ty děti, že najednou bylo jasnější to území, což asi bylo nejtěžší*

*pro nevlastního syna, on mohl do všech místností a najednou byl omezenej. Nějak nechtěl pochopit, že se to mění.“*

## **6.2 Kategorie č. 2 – Konflikt**

### **Konflikty mezi partnery**

Konflikty mezi partnery nastávají, když jeden z partnerů hodnotí jiným způsobem vlastní a nevlastní dítě. Svému dítěti ustupuje, ale na nevlastní je přísnější. Takový rozdíl v přístupu vnímá i Anna a myslí si, že i si ho všímají i děti. *„Jo, způsobuje to konflikt...Když on má ty dva metry...Tak mu řeknu, že na dceru je takovej a jeho synovi to projde. Já si myslím, že nevlastní syn je chytrej a vnímá to, že do dcery jdeme. Ta si myslím, že to taky vnímá, ale nevadí jí to ve všech věcech.“*

Dítě s náročným chováním vyžaduje značnou pozornost, a to se nemusí líbit partnerovi. Tím vznikají konflikty mezi partnery. Belin syn se začal nevhodně chovat ve škole i doma a úplně si s ním neví rady. *„Vadí mi, trápí mě to synovo chování, že vesměs, když se s partnerem hádáme, tak se hádáme díky synovi. Jinak my dva spolu ne. Vesměs je v tom ten syn.“*

### **Konflikty mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem**

Dvě respondentky v nové rodině zatím žádnou větší rozepři s partnerovými dětmi neměly. Bely nevlastní dceři jsou teprve čtyři roky a žádný konflikt zatím nezaznamenala. *„Já jsem s malou nikdy ani žádněj konflikt neměla.“*

Anny nevlastní syn je období dospívání, a to možná přispívá k jeho negativnímu vztahu s nevlastní sestrou, ovšem s nevlastní matkou problém nemá. *„Já nemám problém s nevlastním synem. Jako fakt ne, on mě poslouchá. Já mu řeknu, jestli by mohl vyklidit myčku nebo něco a on to udělá. On nemá se mnou problém, nikdy jsme spolu žádněj konflikt neměli.“*

Období dospívání nevlastních dcer přineslo Cecílii nejeden konflikt. Snažila se co nejvíce vyhnout sporu a nechat vše volně plynout. *„Já jsem se strašně snažila nejt do sporu. Snažili jsme se každý si držet své děti na uzdě a nejt do sporu naproti. Když jsem se pohádala s jeho dcerou, tak jsme to nechaly čtvrt roku plynout. Na chvíli jsme si od sebe odpočly, ona se stáhla, já taky a pak přišla příležitost k usmíření.“*

## **Řešení konfliktů**

Respondentky důvěřují partnerům natolik, že ho nechají, aby si konflikty vyřešili sami s dětmi, a snaží se nezasahovat. „*Když má konflikt moje dcera s manželem, tak ho nechám, ať si ho vyřeší oni dva...Nezasahuju do toho, protože to nemá cenu.*“ (Anna)

Někteří partneři se jdou před vyřešením konfliktu s nevlastním dítětem poradit s partnerkou. Pokud není matka přítomna, tak vyřeší konflikt sám. „*Přítel se jde poradit, když má konflikt s mým synem. Když nejsem doma, tak si to vyřeší sám a potom mi to oznámí.*“ (Bela)

Cecilie vnímá partnerovu oporu při řešení konfliktu, když ji povzbudil k otevřenosti vůči nevlastním dcerám. „*Můj manžel, byť je to zvláštní, protože on plně důvěřuje, tak mi řekl, že když mám s nimi nějaký problém, tak jim to normálně na tvrdku řekni a já za tebou budu stát.*“ Pokud dojde ke konfliktu domnívá se, že dospělý by měl přijít a omluvit se jako první. Tento způsob se jí osvědčil při řešení konfliktů s nevlastními dcerami. „*Když přijde nějaká příležitost, je dobrý udělat ten první krok a je dobrý to tomu člověku říct. Ustoupit a říct – hele já jsem ti jenom chtěla říct, že ty vždycky budeš ta tátova holka. U mě se nemusíš ničeho obávat.*“

## **6.3 Kategorie č. 3 – Komunikace**

### **Diskuse a komunikace**

Komunikace a diskuze o rodinné situaci pomáhá partnerům společně zvládat novou domácnost. Anna i Bela se se svými partnery radí, diskutují o výchově, a když se jim něco nelíbí, řeknou to partnerovi. „*Když se mi něco nelíbí, tak to manželovi normálně řeknu...Hodně se s ním radím o dceři a tak.*“ (Anna) „*My se o všem s partnerem bavíme...co by bylo dobrý zlepšit, co děláme špatně...ale když se mi něco nelíbí, tak to řeknu.*“ (Bela)

Někdy se během soužití objeví témata, která se respondentky obávají otevřít. I když se Anna snaží s manželem o všem mluvit, existuje téma, které s ním ještě neprobrala. Má problém s tím, že její manžel tráví večer mnohem více času se svým synem než s ní. Ona svou dceru uloží a ráda by si s mužem večer popovídala o celém dni nebo s ním trávila volnou chvíli. „*Když je tady ten manželův syn, tak třeba bych ráda dosáhla toho, že budeme mít čas s manželem pro sebe...nevlastní syn je v obejváku a jsou spolu, povídaj si nebo se na něco dívaj. A zase je to o tom území. A mně se ani nechce*

*k nim jít, protože se nechci dívat na ten film. Jsem ochotná to udělat občas, ale ne každé večer. Nechci, aby mi určoval čas...Zatím jsme o tom nemluvili, ale budeme muset, je to velký téma.“*

### **Otevřenost**

Nejen otevřená komunikace mezi partnery, ale i mezi celou rodinou je pro některé ženy důležitá. Chtějí se zbytkem rodiny probrat své pocity, pokud cítí, že je nějaký problém. *„Když spolu večeříme, jim vyložím svoje pocity, že mě to trápí, že mě to mrzí, že spolu mají problém a jak by se to asi dalo řešit.“* (Cecílie)

Taková otevřenost pomůže vyjasnit si vztahy a jakýkoliv problém, který nastane. Když je otevřená komunikace nastavena od začátku výchovy, může fungovat kamarádká výchova. *„My se o všem bavíme, takže mi všechno synové řeknou.“* (Dita)

### **Důvěra**

Pro Cecílii je důvěra základem vztahu, na čem mohou dál stavět. Její manželství považuje za velmi otevřené, plné důvěry a respektu vůči druhému. *„Ty dva partneři by si měli věřit, protože to je docela dost důležitý. My si všechno říkáme, jsme k sobě otevřený...s partnerem máme vztah, že si neřekneme téměř ani jedno sprostý slovo. Myslím si, že máme opravdu výbornej vztah, že se k sobě chováme slušně. Jeden druhýho si vážíme.“*

## **6.4 Kategorie č. 4 - vztah mezi sourozenci**

### **Sourozenecké boje**

Doplňená rodina se může také setkat se sourozeneckou rivalitou a žárlivostí. Respondentky nerady přihlížejí dětským konfliktům a hádkám. I když se děti znají od dětství, ve společné domácnosti se z nich mohou stát soupeři. *„Trošku mě k tomu napadá, že ne vždycky je to šťastný, když se znají odmalička. Byť já jsem si myslela, že to je obrovská výhoda. Děti mezi sebou cítily okamžitou rivalitu. Když se třeba rozděloval oběd, chtěly tu lepší část. Hledaly nějaké výhody. Soupeřily mezi sebou jako týmy. My jsme od táty, my jsme od mámy.“* (Cecílie)

Cecílie v nové rodině vnímala, že s přijetím nových sourozenců se její děti mohly cítit ohroženě. Myslí si, že se bály, že bude mít nevlastní dcery raději, než je samotné. Takovou myšlenku odmítá a domnívá se, že matka nemůže k nevlastním dětem cítit větší náklonnost než k vlastním. *„Ty svoje děti se bojí, aby maminka neměla radši ty druhý děti, ona*

*samozřejmě radši je mít rozhodně nemůže. To je prostě daný. Ale maj strach, aby se zas nemusely zas až tak dělit a ty druhý samozřejmě taky. Je fajn, když si ti partneři mezi sebou řeknou, jak ty druhé děti reagují, když jsou potom samy, protože se s tím dá potom lepší pracovat.“*

Vyhrocené vztahy mezi dětmi, kde probíhá opravdová nevraživost a nechť spolupracovat, jsou komplikací, kterou musí řešit nejedna respondentka. Matka to snáší velmi těžko, zvláště v případě, pokud je druhé dítě otevřené a připravené přijmout nového sourozence do svého života. *„Pro manželova syna to byl největší zásah (sestěhování), protože dceru bral jako nepřítele, kterej mu okupuje jeho území. Když mají ti dva konflikt, držíme je od sebe, ona mu vstupuje do prostoru a on by to nevydržel a nejradši by ji jednu natáhl, a to by bylo blbý...Je hrozně zlej, není ochotnej a hlavně nechce nějakým způsobem se snažit, aby tu moji dceru nějak bral, víc s ní kooperoval.“* (Anna)

V jiné rodině se sešly děti z obou manželství, které se vzájemně nemají rády, nechtějí spolupracovat a dělají si naschvály. Respondentka přiznala, že je to tak náročné a vyčerpávající, že několikrát přemýšlela o odchodu z domácnosti. Děti ji staví do role soudce a chtějí po ní, aby rozhodla, kdo je v právu. Přiznává, že jí tato role není příjemná, protože si nerada vybírá mezi dětmi, ať jsou její nebo nevlastní. *„Moje děti se občas spolčí a partnerovu dceru schválně provokují. Chtějí, aby udělala něco, za co dostane od nás vynadáno. Zjistili jsme to náhodou a nelíbí se nám to. Za těch pár let, co jsme společně, se ještě nedokázaly pořádně sžít. Neříkám, že jsou neustále na kordy, ale párkrát do týdne takový potyčky s nima furt řešíme. Musím se přiznat, že nejednou mě napadlo prostě s dětma odejít, ale pak se rozmyslim, přece nebudu utíkat pokaždý, když jim někdo neseďne. Nejhorší na tom je, jak se na mě dívaj, a chtěj, abych jim řekla, kdo měl pravdu a kdo udělal něco špatně. Nerada se rozhoduju mezi dětma, ať už jsou moje, nebo nevlastní.“* (Eva)

### **Pozitivní vztahy mezi sourozenci**

Příchod nevlastního sourozence ve velmi raném věku, může předurčovat jeho automatický pohled na skladbu rodiny. Stejně je to v Belině rodině, kdy jejímu synovi bylo sedm let, když se k nim přestěhoval nový partner, který měl půlroční miminko. Belin syn si na novou sestru zvykl, do té doby byl sám, a vytvořil s ní pouto. Ona u nich v domácnosti tráví několik dní v týdnu a Belu s nevlastním bratrem bere jako součást rodiny, kterou zažila od samého začátku. Aktuálně jí jsou čtyři roky a se svým nevlastním bratrem, který

vstupuje do období dospívání, vychází podle Bely skvěle. Mají se moc rádi a nedají na sebe dopustit. Belin syn se o mladší nevlastní sestru dokáže postarat, když je třeba. *„Malý dítě do rodiny přibylo, syn se na ni (na partnerovu dceru) těšil, těší se na ni pořád. Ona ho strašně miluje. Je schopnej se oni postarat. To vim a nedal by ji.“*

V trochu jiné situaci se ocitla Dita, které se s manželem narodil společný syn. A její syn z původního vztahu ho musel přijmout. Chlapci jsou od sebe tři roky, nyní jsou v období dospívání a podle Dity by se mohlo nabízet, že budou mít komplikovaný vztah. Naopak od počátku spolu fungují jako kamarádi a jsou si velmi blízcí. Nikdy nebylo Ditinu původnímu synovi vytýkáno, že on je ten nevlastní. *„Myslím si, že mezi nima není až takovej věkovej rozdíl a měli by to bejt spíš rivalové, tak jsou spíš jako partáci.... Bylo u nás takový nevyslovený pravidlo, že o tom se nemluvílo a hlavně ani se to neřešilo nijak. Nikdo ho nebral tak, ani z manželovy strany, že by byl nevlastní.“*

Konfliktní období mezi sourozenci se časem může stabilizovat, zvláště když děti vyrostou a dospějí, vztahy se mohou změnit k lepšímu. Cecílie se sestěhovali, když děti byly v období dospívání a konkurence, rivalita a žárlivost se přirozeně objevovaly. Nyní je všem přes dvacet let a jsou dospělí. Ve společné domácnosti zůstala Cecíliina dcera a ostatní mají své partnery, své domácnosti, ve kterých hospodaří, jak umí. Časem se jejich vztahy vykrytalizovaly. Každý má v životě jiné hodnoty, jiný styl, přesto nyní k sobě dokážou najít cestu a rády se sejdou k rodinným chvílím. Cecílie zlepšení vztahů připisuje času. *„Každý má jinej životní styl, přesto se dohromady rádi scházej, je mezi nimi drobný pření, přesto se rádi společně sejdou. Důležitý je, že se dokážou sejít, dokážou být pohromadě a je to úplně v pohodě. Že spolu dokážou trávit čas a že nás vlastně berou, čím náš vztah, a to manželství trvá dýl, tím jsou ty vztahy lepší.“*

## **6.5 Kategorie č. 5 – Společný čas**

### **Všichni společně**

Po sestěhování dvou původních rodin, se mohou dostat do komplikované situace řešení společného volného času. Cecílie a její manžel se rozhodli, že všichni budou dělat jednu společnou aktivitu. Pokud by se to dětem nelíbilo, mohly jít k druhému rodiči. Věřící, že udělali dobře a vedlo to ke stmelení nové rodiny. V případě, že některému z dětí se aktivita nelíbila, mělo možnost vymyslet program na příště. *„Snažili jsme se hodně, abychom byli pohromadě, všichni, aby i ty děti byly pohromadě, aby se dělala jenom jedna činnost. Ne, aby si každé dělal svý. Další věc je ta, že ty akce, když je člověk*

*ve společnosti čtyř dětí, tak je problém, pojd', jedeme všichni na kola. Jeden z nich nechce. Tak jsme řekli, no to teda pojedíš, protože jedeme všichni, tak všichni. Protože řekneme, ty pojedíš taky a příště vymyslíš ty, co chceš dělat. A my taky pojedeme všichni. Takže jsme je scukávali dohromady. A bylo to otevřený. Mohli jsme si to dovolit, už nebyli mimina. Mohli jsme říct, jestli se ti to nelíbí, jdi k tátovi.“*

Pro Annu bylo velmi náročné řešit společnou dovolenou, a to zejména kvůli velkým konfliktům mezi dětmi. Na počátku vztahu jezdili na dovolené odděleně, zvlášť, aby se vystřídali. Nakonec se rozhodla. Inspirovala se kolegyní z práce, která prožívala velmi podobnou situaci. Prosadila společnou dovolenou, protože tvoří rodinu, tak by jako celá rodina měli trávit čas všichni spolu. *„Na začátku manželův syn nebyl schopen přijmout mou dceru a jet někam na společnou dovolenou. Takže jsme jeli odděleně. A až tenhle rok se povedlo, že jsme byli úplně všichni. Pak jsem si řekla, že jedem prostě všichni! Takhle to je, teď jsme namíchaný, tak prostě jedem všichni.“*

### **Zábava a společný čas**

Bela nedá dopustit na hezké chvíle, kdy dělají aktivity společně. Zakládá si na legraci, která jim pomáhá překonávat všední starosti a vzpomíná na příjemné společné výlety. *„Když se všichni bavíme, smějeme se. Jdeme ven na procházku. Jezdíme na kole. Jedeme někam na vejlet. To se mi líbily ty Horažďovice. Ty byly úplně úžasný. Když jsme byli všichni. Vejlety a ten čas strávenej a blbnutí.“* Společný čas kromě zábavy může sloužit k probírání důležitých rodinných záležitostí. Dita k tomu využívá cest na Slovensko, kam jezdí pro psy. Vždy nabídne synům, kdo by chtěl jet a v autě probírají starosti a radosti života. *„My hrozně využíváme ty cesty, jak jezdíme pro ty psy na Slovensko, tak mi nemůžou utéct z toho auta, takže my ty důležitý věci řešíme v autě, když jedou se mnou. Kdo chce jet se mnou, tak jede.“*

## **6.6 Kategorie č. 6 – Emoce a opora**

### **Muž jako opora**

Dita byla na svého ročního syna sama a bydlela u rodičů. V tu dobu do jejího života přišel její budoucí manžel, byla moc ráda, že se může odstěhovat a mít vedle sebe někoho, na koho se může spolehnout, kdo s ní ponese těžkosti a radosti života. *„Určitě je to lepší, když jste dva, vždycky potřebuješ toho druhýho“*



Matky, které byly původně samoživitelky, uvítaly velkou pomoc ve výchově. Měly méně času věnovat se dětem kvůli zajišťování zázemí a finančních prostředků na společný život. A tak přiznávají, že často své děti vychovávaly benevolentně. Dost jim toho povolovaly, nebyl tam mužský element, který by se za ně postavil a zastal se jich. Nyní díky svým novým partnerům mohou být ke svým dětem důslednější, protože ví, že na výchovu nejsou samy a mají zastání. „*Možná jsem trošku víc důsledná, protože vim, že jako mě ten manžel podrží. Je to jednodušší v tomhleto. I když těžký, protože dcera hrozně nechce poslouchat.*“ (Anna) „*Já jako sama ženská jsem na svého syna nestačila. Příchodem partnera se to všechno změnilo, ten se mě zastává.*“ (Bela)

### **Žárlivost**

Žárlivost se nemusí týkat pouze vztahu mezi dětmi. Například Cecílie přiznává, že na začátku jejich soužití na nevlastní dcery velmi žárlila. Měla pocit, že je až na druhém místě a manželovi na ní tolik nezáleží. Uměla se dlouho ovládat, ale jednou za čas potřebovala dát průchod svým pocitům. Časem došla k tomu, že jsou to jen její subjektivní obavy. „*Já jsem na ty jeho dcery neskutečně žárlila. Nicméně jsem to nedávala až tolika najevo, opravdu jsem se snažila to rozumně ukočírovat Takže jednou za dva měsíce přišel dalo by se říct takovej výbuch hysterie, jakoby zoufalství, že jsem až ta druhá, a že jsem jenom na to vaření, praní a žehlení. Ale ono to takhle opravdu vůbec není.*“ Domnívá se, že záleží na pohlaví dítěte, protože žárlivost může provázet oba partnery. Podle ní muž žárlí spíše na nevlastního syna a matka zase na nevlastní dcery. Přiznává, že kdyby se určitým způsobem chovali chlapi, nevadilo by jí to tolik, jako u děvčat. „*A ještě další aspekt, který já v tom vidím, kterej jsem si vždycky říkala, že je strašně důležitěj, jakýho pohlaví jsou ty děti. Protože můj muž daleko víc žárlí na mého syna. Nějaká ta žárlivost tam je. To tření, samozřejmě, to je jasný a já jsem si říkala, že některý věci by mi nevadily tolik, kdyby ty děti byli kluci, kdyby to nebyly holky. Ta pozice tý macechy a tý dcery je úplně v jinym postavení, než kdyby to byli kluci. Jednak jsou tam jiný povahový rysy. A druhak my jako ženský si vždycky tak trochu konkurujem. Tam je to tření mezi těma ženskějma, což je pro mě trošku složitější pozice. A pro něj zase z pozice toho chlapa a toho syna. Protože jako matka, když mám prvorozenýho syna, tak to je pro mě něco do konce života. Samozřejmě on to cítí. To znamená, že věci, který by mně jindy vadily, jemu odpustim, protože on je ten můj synáček. A tohle je ten samej vztah toho muže jako otce s těma dcerama. Protože to jsou ty jeho holčičky a teď vlastně je tam to tření, že jsou to ty ženský.*“

## Radost

Když jsou v rodině komplikované vztahy, matky si často váží i krátkých hezkých chvil, které přicházejí vzácně. Všem respondentkám dělá radost společné fungování dětí, trávení společného času. Některé z nich mají děti s velmi komplikovanými vztahy a jsou velmi vděčné za každou chvíli, kdy děti spolu dobře vycházejí a čas, kdy nemusí řešit jejich spory. „*Když dokážem si sednout a dokážeme si společně povídat. Nebo když jdem společně na výlet a je to dobrý. Tak to asi nejvíc těší mě.*“ (Anna) „*Největší radost mi udělají děti, když fungují tak, jak mají. Občas se stane zázrak a vyjdou spolu, to je pak ten nejhezčí pocit. Takovej pocit rodiny. A pocit naděje, že jednou se tomu společně zasmějeme a všichni společně budeme rádi trávit čas. Taky mám radost, když o sobě vzájemně řeknou hezký věci. Když se pochválí nebo si s něčím pomůžou. To jsou pak pro mě pomalu druhý Vánoce.*“ (Eva)

V Cecíliině rodině byly vztahy mezi dětmi náročnější, když byly mladší. Během dospělosti se upravily a to přináší Cecílii velkou radost. Nejvíce když spolu fungují, nestydí se za sebe, respektují se a rády se spolu uvidí a popovídají si. „*Když se děti sejdou spolu, ty děti maj ne úplně blízkej vztah, neni úplně sourozeneckej, ten srdečnej, respektujou se a ví, že k sobě patří, patří k sobě rádi a to je úplně nejvíc. Smůla je v tom, když se ta rodina rychle rozroste, že je to finančně náročný, fyzicky náročný, psychicky náročný, kdo může říct, že má Vánoce a přijde mu deset lidí a všichni se maj rádi. To je potom ta odměna, když to funguje, protože některý věci, byt' se zdaj v tu chvíli důležitý, důležitý nejsou. Důležitý je, že se dokážou sejít, dokážou být pohromadě a je to úplně v pohodě, že spolu dokážou trávit čas.*“

Beliny děti spolu velmi dobře vychází, i tak je pro ni velmi důležitý a pozitivní společně strávený čas, který zahrnuje mimo jiné procházky a legraci. „*Když se všichni bavíme, smějeme se, jdeme ven na procházku. Jezdíme na kole. Jedeme někam na výlet...Vejlety a ten čas strávenej a blbnutí.*“

Dita dělá radost, když její děti mají radost, když jsou spokojené a nestrádají v žádné oblasti. Díky jejich kamarádskému vztahu pak pozná, když je něco trápí a potřebují s něčím pomoci. „*Když jsou spokojený a zdravý. Když jsou spokojený, tak to vidíš, že se usmívaj a jsou šťastný. To asi každej pozná. Já na nich hodně poznám, když se něco děje.*“

## 7 Diskuze

Existuje velké množství výzkumů, které se zabývají doplněnými rodinami, ale málokteré se zabývá doplněnou rodinou z pohledu matky. Zahraniční výzkumy se týkají vztahu mezi nevlastními dětmi a nevlastními rodiči, rolí nevlastního otce, vlivem střídavé péče, jak děti zvládají vstup do nové rodiny, ale o matkách jako hlavních postavách moc studií není. Weaverové a Colemanová (2010) toto mé tvrzení potvrzují a samy provedly kvalitativní výzkum na téma matka v doplněné rodině. Ženy jako matky mohou čelit dvojnásobné výzvě, pokud jsou v doplněné rodině – snaží se utvořit ideální rodinu, mít dobrý vztah s nevlastními dětmi a vynahradiť vše zlé svým vlastním dětem. To mohu podpořit výsledky z mého výzkumu, když respondentky odpovídaly, z čeho mají největší radost. Nejčastěji zaznívalo, když fungují jako rodina, tráví společný čas a je jim dobře a když jsou děti spokojené. Snažit se udržet rodinnou spokojenost může vést ke strachu ze selhání a většímu stresu. Na to jsem se v mém výzkumu neptala. Bylo by zcela jistě zajímavé dát matkám dotazník SVF 78 a zjistit, jak jsou na tom se zvládáním stresu, popřípadě, jaké jsou jejich strategie zvládání.

Matka v nové rodině získává několik dalších rolí – partnerka, prostředník, organizátorka, spolurodič a nevlastní matka. Musí skloubit potřeby všech – partnera, svých dětí, jeho dětí a své vlastní (Weaver a Coleman, 2010). V mém výzkumu často ženy odpovídaly, že v otázce výchovy si do ní nezasahují, každý si vychovává své děti, popřípadě výchovu převezme nový partner. Tudíž jsem od nich neslyšela žádné strategie, jak (a jestli) dělají nějaké kompromisy. Bylo by zajímavé v dalším výzkumu se zabývat i otázkou kompromisů. S tím souvisí otázka rolových konfliktů, které by stály za bližší prozkoumání. K tomuto tématu provedli výzkum Orchard a Solberg (1999) a potvrdili, že nevlastní matky mají velmi nevyjasněné role a jejich očekávání jsou příliš vysoká, což může způsobovat frustraci, depresi a nespokojenost.

Slabinou výzkumu nyní vidím krátký čas rozhovorů a tím pádem krátký čas na to zajít do hlubších témat, která skutečně matky v doplněných rodinách trápí, bojují s nimi nebo jsou pro ně velkým tématem. I tak jsem našla několik témat, která se u konkrétních respondentek objevovala po celou dobu rozhovoru. Respondentka Anna velmi zdůrazňovala důležitost územního rozdělení jejich nové domácnosti, a co všechno to pro ně znamenalo ve vztahu, až to způsobovalo konflikty. Velmi často mluvila o konfliktech mezi její dcerou a nevlastním synem, kteří spolu hodně bojují a vznikají časté rozepry, které následně způsobují konflikty mezi partnery. Pro Cecílii zásadním životním

tématem byla její role jako nevlastní matky. Velmi dlouho bojovala s rolí macechy a nemohla se s tím vyrovnat, trvalo jí to celkem dlouhou dobu. To souvisí se zvýše zmíněným výzkumem rolí matek. I přes krátký čas, který rozhovory trvaly, mi byly respondentky ochotné sdělit věci, které jim leží na srdci a nad kterými přemýšlí.

Zjistila jsem, že doplněné rodiny mých respondentek fungují jako jiné úplné rodiny. Až na to, že je u nich potřeba mnohem více komunikace, otevřenosti a důvěry mezi partnery. Tyto tři aspekty mi respondentky neustále zdůrazňovaly, že s partnerem komunikují, když mají nějaký problém, řeknou mu to, o všem spolu diskutují a plně si důvěřují i v řešení výchovných a rodinných záležitostí. I přes velkou snahu otevřené komunikace se u Anny objevilo téma, které s manželem ještě neotevřela a velmi ji trápí. A tím je podle jejího názoru velké množství času, který tráví její manžel s jeho synem a to na úkor jejich společného partnerského času. Nabízí se otázka, jak správně podělit čas mezi děti a partnera, aby tím netrpěla ani jedna strana. Je to velmi těžká otázka, zvláště v případě, že se jedná o dítě ve střídavé péči a netráví v nové rodině každý den a rodič si ho chce, co nejvíce užít.

Otázka výchovy by stála za hlubší prozkoumání – jakým způsobem dělají kompromisy, jaké strategie výchovy používají, jak dokážou skloubit rozdílné (pokud jsou takové) výchovné styly. Větší prostor v rozhovoru bych dala i řešení konfliktů. A to z několika pozic – matka-vlastní dítě, matka-nevlastní dítě, otec-vlastní dítě, otec-nevlastní dítě, a nakonec i partnerský konflikt. Konflikty se dějí neustále a mnohdy velmi zasahují do samotného vztahu a narušují ho. Může se jednat o neshody ohledně výchovy, dětem se nelíbí nový partner/ka, jiná očekávání ohledně nové rodiny apod. Mé respondentky se ke konfliktům vyjadřovaly tak, že pokud mají konflikt s nevlastními dětmi, partner jim tak důvěřuje a nechá, aby si to s dětmi vyřešily samy. To samé potvrzují, že nechávají své partnery, aby si vyřešili konflikt s nevlastními dětmi. Většinou se konflikty řešily pomocí debaty, diskuze, vysvětlování. Pokud tyto strategie řešení nezabíraly, nejednou se matky uchýlili například ke zvýšení hlasu, i když věděly, že tím nic nevyřeší, potřebovaly si tak ulevit z nadcházející frustrace. V kvalitativním výzkumu Weaverové a Colemanové (2010) 23 matek z 24 fungovaly jako prostředníci v řešení konfliktů mezi vlastními dětmi a novým partnerem. Velmi často to bylo z důvodu strachu ztráty kontroly nad rodinnou situací. Tento přístup se v mém výzkumu neprokázal.

Ač jsem teď nastínila několik slabín mého výzkumu, věřím tomu, že jsem naplnila cíl této práce, kterým bylo rozšířit povědomí o problematice soužití dvou různých rodin. Dokázala

jsem se pomocí rozhovorů dostat trochu pod povrch a zjistit, jak takové soužití vypadá a funguje v každodenním životě. Jak spolu partneři komunikují, kdo má hlavní slovo, jak se dělí o výchovu, jaké radosti a starosti mají matky v nových rodinách. Pomocí případových studií jsem situaci jednotlivých respondentek v doplněných rodinách popsala. K analýze rozhovorů jsem použila techniku vyložení karet a získané kódy z techniky otevřeného kódování jsem rozdělila do podkategorií, které jsem následně podrobněji rozvedla.

Na začátku kapitoly o metodologii jsem si zvolila čtyři výzkumné otázky. *Jak matky prožívají změny související se sestěhováním dvou rodin?* Nejkratší doba trvání nového soužití bylo 3,5 roku, to už bývá situace stabilizovaná, a tak matky vzpomínaly na začátky, jaké změny nastaly. Některé začátky byly velmi těžké. Náročným obdobím je sžívání nevlastních sourozenců, které mnohdy způsobí i konflikty mezi partnery. Když nastanou chvíle, kdy jsou všichni společně a dokážou spolu vycházet, přináší to matkám velkou radost, úlevu a naději, že jednou to bude dobré. Velkou změnou je příchod do nové domácnosti, kde už byla zavedená určitá pravidla a matky přichází se svými zvyklostmi, a nyní nastává otázka, jak skloubit tyto dva leckdy protichůdné faktory.

*Jaké strategie ve výchově matky používají směrem ke svým vlastním a nevlastním dětem?* Díky tomu, že většinou si partneři rozdělili výchovu a vychovávali vlastní děti zvláště, nepodařilo se mi zjistit, jaké strategie používají. Další možností bylo zapojení nového partnera do výchovy, který automaticky převzal roli hlavy rodiny a respondentky byly velmi rády, že mají u sebe výchovnou oporu. Dotkla jsem se i tématu trestů a odměn a u všech respondentek dominovaly zákazy telefonů, tabletů, televize a počítačů. Jako odměny často volily finance anebo koupení vytoužené věci.

*Jakým způsobem partneři řeší konflikty v nové rodině?* Partneři nejčastěji řeší konflikty s dětmi každý sám, protože si vzájemně věří a matky tak nepůsobí jako prostředníci mezi svými dětmi a novým partnerem.

*Jaké emoce prožívá matka v nové rodině?* Zaměřila jsem se na to, co matkám dělá radost, a co naopak je trápí. Radost jim dělalo mnoho věcí, které se týkaly hromadného a společného fungování. A starosti se týkaly zejména chování dětí, které pak způsobovaly konflikty mezi partnery.

## 8 Závěr

Tématem této bakalářské práce byly doplněné rodiny, kterých je v poslední době čím dál více, a to díky rozvodům a rozpadům rodiny. V teoretické části jsem představila pojem rodiny a problematiku rozpadu rodiny, a právě doplněných rodin.

Jak název práce napovídá, praktická část se zabývala výchovnými strategiemi matek v doplněných rodinách. Výzkum proběhl pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které mi poskytlo pět matek z doplněných rodin. V rozhovorech jsem se zaměřila na několik oblastí, které se týkaly fungování nových rodin – zaměřila jsem se na výchovné aspekty, na změny v rodině a také na emoční prožívání matek. Rodiny respondentek jsem představila pomocí vícečetné případové studie. K analýze rozhovorů jsem použila metodu otevřeného kódování, které mi přineslo několik kategorií. Interpretace proběhla pomocí techniky vyložení karet.

Cílem práce bylo představit problematiku doplněných rodin a dát pohled z perspektivy matek, a to z důvodu, že je málo výzkumů, které by se zabývaly tímto pohledem. Tento cíl byl naplněn. Pomocí stanovených a doplňujících otázek jsem dokázala získat povědomí o tom, jak náročné, ale také radostné takové soužití je. Když nová rodina funguje společně a tráví spolu čas, přináší to velkou radost matkám, a to považují za velký úspěch. Ve výzkumu se ukázalo, že velmi náročné bývá chování dětí, ať už vlastních nebo nevlastních, až tyto konflikty zasahují i do partnerského života.

Na počátku práce byly stanoveny výzkumné otázky, na které jsem se snažila najít odpovědi. Ty byly zodpovězeny v předchozí kapitole.

V této práci se mi povedlo představit teoretický podklad doplněných rodin, na který navazoval výzkum. Výzkumné otázky byly zodpovězeny a výzkum přinesl některé zajímavé poznatky. Respondentky velmi často zdůrazňovaly, že o všem s partnery mluví; například pokud mají problém s nevlastním dítětem nebo se jim cokoli v rodinném fungování nezamlouvá. Zdůrazňovaly potřebu otevřenosti a důvěry. Tyto tři aspekty – komunikace, otevřenost a důvěra jsou v doplněné rodině velmi potřebné a žádoucí, aby partneři dokázali spolu zvládnout náročný přechod a utvoření nové rodiny. Také napomáhají k tomu, že v případě konfliktu mezi partnerem a nevlastním dítětem, se navzájem nechají, aby si ho vyřešili sami. Tím pádem matky nemusí působit jako prostředníci a nestaví je to do složité pozice. To je důvod, proč jsem je zařadila do významných kategorií.

Velmi zajímavé bylo zjištění konkrétních témat, která jsou pro jednotlivé respondentky aktuální a velmi citlivá. Jedním z nich bylo téma vyrovnávání se s pozicí macechy. Respondentka uvedla, že to byl pro ni velmi těžký, dlouhý a náročný boj, než se s tím dokázala sžít. Jiná respondentka velmi intenzivně mluvila o územním rozdělení jejich nové domácnosti, a jak to ovlivnilo členy nové rodiny.

Během analýzy a interpretace výsledků vyšlo několik důležitých témat, kterými by se dalo navázat a pokračovat výzkumy, které by nám lépe pomohly pochopit, co všechno nové soužití obnáší; zejména kompromisy ve výchově a kloubení různých výchovných stylů.

## Seznam použité literatury

- Bakalář, E. 2006. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha: Karolinum.
- Bartošová, M. & Slepíčková, L. 2009. Složené rodiny a perspektiva dětských aktérů. Nové tematické a metodologické přístupy ve výzkumu rodin po rozvodu. Sociální studia, FSS MU, 4, 73-90.
- Berg, L. E. 2003. Children's Stories of Parental Breakup. In Jensen, A.M., McKee, L. (eds). Children and the Changing Family. Between Transformation and Negotiation. London : Routledge-Falmer.
- Berg, L. E. 2003. Children's Stories of Parental Breakup. In Jensen, A.M., McKee, L. Children and the Changing Family. Between Transformation and Negotiation. London: Routledge-Falmer.
- Berger, M. & Gravillon, I. 2011. Když se rodiče rozvádějí. Praha: Portál.
- Booth, A. & Dunn, J. 1994. Stepfamilies: Who Benefits? Who Does Not? Hillsdale, NJ: L. Erlbaum Associates.
- De Singly, F. 1999. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál.
- Gillernová, I. 2005. Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. Psychologické dny 2004 : Svět žena svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci,
- Gonzales, J. 2009. Prefamily counseling: Working with blended families. Journal of Divorce & Remarriage, 50, 148–157.
- Gosselin, J. & Gosselin, N. 2016. Women's Maternal Experiences in Canadian Stepfamilies: An Exploratory Study. Journal of Divorce & Remarriage, 57:6, 389-410.
- Hasmanová, J. & Kreidl, M. 2012. Proměny partnerství: Životní dráhy a partnerství v české společnosti. Praha: SLON.
- Helus, Z. 2007. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Chorvát, I. 2009. Krehké vzt'ahy? Poznámky k premenám intimity. Sociální studia, 4/2009. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.



- Jasinski, P. 2015. Rozšířená rodina dle vlastní volby. České Budějovice: SPOkoJENÍ.
- Kotková, V. & Svatoš, T. 1998. Dětská reflexe své rodiny a rodinných vztahů. *Pedagogická orientace*, 2, 62-71.
- Manniová, J. 2007. Rodičovská autorita a štyly výchovy – činitele ovlivňující výchovu v rodině. *Pedagogická orientace*, 1, s. 34-44.
- Matějček, Z. & Dytrych, Z. 1994. Děti, rodina a stres. Praha: Galén.
- Matějček, Z. 1994. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál.
- Matějček, Z. 2000. Škola rodičů. Praha: Maxdorf.
- Miovský, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Moxnes, K. Children Coping with Parental Divorce : What Helps, What Hurts? In Jensen, A. M., McKee, L. (2003). *Children and the Changing Family. Between Transformation and Negotiation*. London : RoutledgeFalmer.
- Nakonečný, M. 2009. Sociální psychologie. Praha: Academia.
- Norwood, P. K. & Wingender, T. 1999. *The enlightened stepmother*. New York: Avon Books.
- Novák, T. 2012. Péče o dítě po rozvodu a její úskalí. Praha: Grada.
- Orchard, A. L. & Solberg, K. B. 1999. *Expectations of the Stepmohter's Role*. *Journal of Divorce & Remarriage*, 31 (1-2), 107-123.
- Personal Relationships, 1-19.
- Pivodová, L. & Lacionová, L. 2016. Fenomén spousifikace: studie o partnerském vztahu mezi rodičem a dítětem. *E-psychologie*, 10(1), 1-17. Dostupné z [http://e-psychologie.eu/pdf/pivodova\\_lacinova.pdf](http://e-psychologie.eu/pdf/pivodova_lacinova.pdf).
- Pohyb obyvatelstva – rok 2017. 2018. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2017>
- Reichel, J. 2008. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada.
- Rogge, J. U. 1999. Dětské strachy a úzkosti. Praha: Portál.
- Řezáč, J. 1998. Sociální psychologie. Brno: Paido.

- Sauzéde, J. P. 2007. Spokojené soužití v nové rodině. Praha: Portál.
- Smith, H. 2004. Děti a rozvod. Praha: Portál.
- Sobotková, I. 2001. Psychologie rodiny. Praha: Portál.
- Stašová, L. & Serbousková, H. 2012. Mezilidské vztahy v rodině v percepci dětí mladšího školního věku. Sociální studia, FSS MU Brno, 2.
- Stephenson, E. & DeLongis, A. 2018. A 20-year prospective study of marital separation and divorce in stepfamilies: Appraisals of family stress as predictors. Journal of Social and
- Švaříček, R. & Šed'ová, K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Vývoj obyvatelstva České republiky, rozvodovost. 2017. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/61565976/1300691803.pdf/104cb875-5ab9-49b8-a048-d9e3a0d83684?version=1.4>
- Weaver, S. E. & Coleman, M. 2010. *Caught in the middle: Mothers in stepfamilies*. Journal of Social and Personal Relationships, 27(3): 305–326.
- Zeleznikow, L. & Zeleznikow, J. 2015. Supporting Blended Families to Remain Intact: A Case Study. Journal of Divorce & Remarriage, 56:317–335.

## **Přílohy**

### ***Příloha č. 1***

#### **Seznam otázek použitých v polostrukturovaném rozhovoru**

##### **Úvodní otázky zjišťovacího a seznamovacího charakteru s rodinným prostředím:**

Kolik dětí má respondentka, kolik dětí partner

Kolik let mají spolu vztah a jak dlouho žijí ve společné domácnosti

Jak dlouho trvalo, než se k sobě sestěhovali

##### **Změna výchovy a nová situace**

Jakým způsobem jste oznámili svým dětem, že se chcete sestěhovat/vzít? Jak reagovaly?

Probírali jste způsob výchovy s partnerem? Shodli jste se na něčem?

Na kom je výchova postavená? Kdo má v nové rodině hlavní slovo?

Jakou výchovu jste praktikovala dříve vůči svým potomkům? Jakou měly výchovu děti partnera?

Co všechno se změnilo novou situací?

##### **Systém výchovy**

Co se stane, když vaše dítě přinese špatnou známku, něco provede, zlobí, odmlouvá, poruší pravidla?

Co se stane, když dítě partnera něco z toho udělá?

Stanovili jste si nějaká pravidla pro novou rodinu? (ať už psaná či nepsaná) Kdo je určil?

Jaké jsou sankce a jaké jsou odměny? A kdo je udílí?

Jakým způsobem vás přijímá dítě partnera? Jak tuto roli přijímáte?

Máte stejné pravomoci jako partner?

## **Emoce, prožívání**

Jakým způsobem vnímáte novou rodinu, kterou tvoříte?

S čím jste (ne)spokojená v nové rodině?

Co je pro vás nejtěžší?

Co vám dělá největší radost?

Je něco, co byste ráda změnila? Je to reálná možnost?

## ***Příloha č. 2***

### **Seznam kódů a kategorií**

Zde předkládám jednotlivé vytvořené kategorie a pod nimi jsou uvedené kódy, které vznikly otevřeným kódováním.

Kategorie č. 1 – Moc a výchova:

žena hlavní slovo ve výchově, muž hlava rodiny, boj o území, muž hlavní slovo, kamarádská výchova, domluvy a zákazy, odměny, změna benevolentní výchovy, problém ve výchově, partnerova důslednost, domácí povinnosti, rovným dílem, dvojí metr, nerozkazování, každý vychovává své děti

Kategorie č. 2 – Konflikt:

se synem bez konfliktu, řešení konfliktu, dospělý by měl řešit konflikt, plynutí konfliktů, každý si řeší konflikty sám, diskuze o problémech, konflikt mezi partnery

Kategorie č. 3 – Komunikace:

svěřování, nebojí se cokoli říct, otevřenost, diskuse a komunikace, otevřené vyložení pocitů, otevřený vztah s partnerem

Kategorie č. 4 - vztah mezi sourozenci:

boj mezi sourozenci, sourozenecký vztah, partáci, sourozenecká rivalita, žárlivost, velký bratr,

Kategorie č. 5 – Společný čas:

jízdy na Slovensko, společné chvíle, společné víkendy, dovolené

Kategorie č. 6 – Emoce a opora:

společné fungování, lítost a naštvání, žárlivost, štěstí, pohoda, spokojenost dětí, uzavřený adolescent, muž opora ve výchově, důvěra a opora